

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЛІНГВІСТИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Кафедра історії України і туризму

Кваліфікаційна робота бакалавра
на тему:
«Сучасний стан та перспективи розвитку туристичної галузі в Індії»

Допущено до захисту
«__» травня 2020 року

студента групи Т 01в-16
факультету перекладознавства
освітньо-професійної програми
Туристичне обслуговування
за спеціальністю 242 Туризм
Лісної Анни Юрїївни

Завідувач кафедри
Історії України і туризму
Васильчук Володимир
Миколайович

Науковий керівник:
кандидат історичних наук, доцент
Зінченко Віктор Анатолійович

Національна шкала _____

Кількість балів _____

Оцінка ЄКТС _____

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ЗАГАЛЬНІ ВІДОМОСТІ ПРО КРАЇНУ	5
1.1. Природно-рекреаційні ресурси країни.....	5
1.2. Історико-культурні ресурси країни	12
1.3. Соціально-економічні умови та ресурси	22
1.4. Характеристика туристичної галузі	29
РОЗДІЛ 2. ТУРИСТИЧНІ РАЙОНИ ТА ЦЕНТРИ КРАЇНИ.....	41
2.1 м. Делі.....	41
2.2 Північний (м. Амрітсар)	45
2.3 Західний (м. Джайпур).....	48
2.4 Центральний	55
2.5 Південно-Західний (мм.Бомбей, Бангалор).....	56
2.6 Південний (м. Мадрас)	61
2.7 Південно-Східний (мм. Хайдарабад, Пурі)	63
2.8 Центрально-Північний (м. Агра)	69
2.9 Східний (м. Калькутта).....	72
2.10 Сиккім.....	74
РОЗДІЛ 3. ІНДІЯ СЬОГОДНІ.....	74
3.1 Індія в сучасній світовій економіці	79
3.2 Традиційні проблеми Нової Індії	83
ВИСНОВКИ.....	83
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	87

ВСТУП

Актуальність дослідження. Індія - найбільша країна зі стійкою демократичною системою і третьою за розміром економікою світу. Населення становить 1,32 млрд. осіб і як і раніше зростає високими темпами. Очікується, що в 2022 році Індія обжене Китай і стане найбільш багатонаселеною країною світу.

З одного боку, швидкозростаюче населення створить демографічну перевагу (відносно високу частку населення працездатного віку), що може стати драйвером економіки в майбутньому. З іншого боку, це буде накладати на державу додаткові зобов'язання щодо створення сприятливих умов для всіх жителів країни з метою реалізації демографічного дивіденду. Позитивним фактором може служити високий темп зростання ВВП Індії, що випереджає зростання населення.

Індія є однією з найбільш відвідуваних країн світу, тому що попит на туристські послуги тут щорічно зростає на 10%. Такі дані надає Всесвітня рада ділових подорожей і туризму (World Travel and Tourism Council, WTTC). Основний потік туристів в Індію прямує з Великої Британії та США [3]. Туризм в Індії створює більше робочих місць, ніж такі традиційні галузі, як сільське господарство і автомобільна промисловість, поступаючись лише нафтовій і газовій промисловості. Але, тим не менш, Індійська індустрія туризму і авіаперевезень не є основною сферою господарської діяльності.

Розвиток міжнародного туризму, в т.ч. туристичної галузі Індії, особливості економічного розвитку раніше розглядали як індійські, так і зарубіжні автори. Квартальнов В. А. вивчав прогнози розвитку міжнародного туризму, Калінічева Г. І. розглядала економічний розвиток Індії, Бабкін А. В. – релігійний туризм у світі, Каледін В. Н. - територіальну організацію в'їзного туризму Індії. З індійських вчених варто відзначити: Худмана Л. Є. досліджував географію туризму, Бхатія А. К. - розвиток туризму, практику, Бадан Б. С. - вплив туризму в Південній Індії. Однак спеціальні дослідження

з аналізу туристичної галузі країни проводить в основному Міністерство туризму Індії.

Метою роботи є дослідження сучасного стану та перспектив розвитку туризму в Індії.

Відповідно до мети роботи необхідно вирішити основні **завдання**:

1. Розглянути природно-рекреаційні ресурси країни.
2. З'ясувати історико-культурні ресурси країни.
3. Окреслити соціально-економічні умови та ресурси.
4. Провести характеристику туристичної галузі.
5. Дослідити туристичні райони та центри країни.
6. Визначити місце Індії в сучасній світовій економіці.
7. Охарактеризувати традиційні проблеми Нової Індії.

Об'єкт дослідження – туристична галузь Індії.

Предмет дослідження – сучасний стан та перспективи розвитку туризму в Індії.

Теоретичне значення дослідження полягає в тому, що окреслено сучасний стан та перспективи розвитку туризму в Індії. Визначено основні туристичні центри.

Практичне значення дослідження полягає в тому, що результати дослідження можуть бути використані при написанні подальших наукових робіт, а також при вивченні курсів «Туризм», «Міжнародний туризм».

Структура роботи. Магістерська робота складається зі вступу, трьох розділів основної частини, висновків та списку використаних джерел.

РОЗДІЛ 1. ЗАГАЛЬНІ ВІДОМОСТІ ПРО КРАЇНУ

1.1. Природно-рекреаційні ресурси країни

Індія - сьома за площею країна світу, її територія становить 3,3 млн км². Столиця - Делі. Вона розташовується на півдні Євразії на північних широтах від 8 до 36. Країна займає півострів Індостан і прилеглі до нього з півночі території. Південно-західне узбережжя Індії омивається Аравійським морем, південно-східне — Бенгальською затокою Індійського океану. Країни, з якими межує Індія: Пакистан, Афганістан, Китай, Непал, Бутан, М'янма, Бангладеш; від держави Шрі-Ланка Індія відокремлена Полкською протокою, ширина якої близько 50 км. Всі країни-сусіди бідні, що не сприяє туристському обміну, з іншого боку на сусідніх територіях нерідко проживають ті ж народи, історично сформовані ареали релігійних конфесій, що так само не відповідають сучасним кордонам. Це є основою для етнічного та релігійного туризму [9, с .68].

Істотною перешкодою для розвитку прикордонного туризму служить наявність найвищої гірської системи - Гімалаїв, розташованої на кордоні з Китаєм, Афганістаном, Непалом, Бутаном. У Індії напружені політичні відносини з Пакистаном, що періодично в прикордонних районах виливаються в прояви тероризму і збройні військові зіткнення.

Однією з проблем розвитку туризму Індії є віддаленість країни від основних туристських ринків (Європа, США, Японія). Зручного та безпечного сухопутного транспортного зв'язку з Європою немає. Тому більшість туристів потрапляє в Індію літаком. Тому після терористичного акту 11 вересня Індія постраждала дуже сильно, хоча країна знаходиться далеко від трагічних подій. Причина - боязнь летіти літаком, тим більше через або поблизу арабських країн.

Недостатньо ще використовується приморське положення Індії. Острови належать Індії - Нікобарські, Андаманські і Лаккадівські — володіють прекрасними можливостями для розвитку туризму. Круїзний

туризм не отримав хорошого розвитку, тому що основні маршрути проходять в стороні від індійських берегів.

Уздовж північного кордону Індії простягається найвища в світі гірська система - Гімалаї. В її осьовій частині переважають висоти понад 5000, окремі вершини перевищують 8000. Найвища вершина Індії знаходиться в північно-західному куті Індійських Гімалаїв – м. Нангапарбат (8126 м). У Гімалаях тривають процеси горотворення, тому тут нерідко трапляються землетруси. На південь від Гімалаїв простягається велика слабохолмиста Індо-Гангська низовина, складена наносами Гангу і його приток. Про неї кажуть "тут не можна зустріти камінь розміром з горіх". Тут знаходяться знамениті "священні" міста, що щорічно притягують сотні тисяч паломників-індуїстів: Хардвар - біля виходу Гангу з гір на рівнини, місце злиття Гангу і Джамни (найбільший приплив) поблизу Аллахабада, древній Варанасі. Півострівну частину Індії займають плоскогір'я Декан і великі плато, що утворилися при виверженнях древніх вулканів [11, с .91].

Довжина берегової лінії Індії близько 6000 км. на багатьох ділянках вона рівна або слабозрізана, що не сприяє розвитку великих портових міст. Західні береги переважно низинні, часто заболочені, тут поширені мангрові зарості. З моря мангри представляються у вигляді темно-зеленої непроникної хащі, утвореної невисокими деревами. Під час припливу здається, що вся ця маса плаває на воді. Рослини, що утворюють мангри мають ходильні (для зміцнення в мулі) і дихальні корені. У деяких живородних видів насіння розвиваються в плодах і потім падають в мул, встромляючись в нього гострим кінцем кореня. Великі піщані пляжі, що мають важливе рекреаційне значення, розвинені на ділянці південно-західного узбережжя (Штати Керала, Гоа). Широко поширені піщані пляжі на східному узбережжі Індії, на Андаманських, Лаккадівських і Нікобарських островах. Ці острови мають хороші перспективи для розвитку туризму. Андамани і Нікобари — виступи підводного хребта, Лаккадівські острови складені кораловими рифами. Архіпелаги надзвичайно мальовничі, приховані покривом кокосових пальм,

рясніють лагунами з теплими водами, з дна яких піднімаються корали, і чудовими пляжами.

Майже вся Індія розташована в субекваторіальному кліматичному поясі, лише крайня її північ заходить в субтропіки. У Гімалаях формується високогірний клімат. Майже на всій території середні температури найхолоднішого місяця (січень) від 16 до 24⁰С. Січнева температура в Індії приблизно відповідає температурі липня в Європі. Гірський вал, що обрамляє Індію з півночі, є майже непереборною перешкодою для вторгнення холодних мас повітря. Липневі температури майже по всій країні - не нижче 24⁰С, а на північному заході країни—понад 32⁰С [13].

Клімат в Індії мусонний. Влітку вітер дме з океану на сушу і приносить рясні дощі, літній мусон прийнято називати вологим Південно-західним мусоном. У зимові місяці північно-східний вітер приносить сухе повітря. У період зимового мусону дощів випадає мало майже по всій Індії, за винятком крайнього південного сходу. Тут взимку випадає до 80% річної норми опадів. Ці дощі називають "манговими", тому що в цей час цвітуть мангові дерева. Їх цвітіння - провісник південно-західного мусону. Завдяки мусонам рік в Індії ділиться на три сезони. З листопада по лютий триває сухий і відносно прохолодний сезон. З березня по травень встановлюється виключно спекотна і суха погода — сухий і жаркий сезон. З червня по жовтень — сезон дощів.

Найбільш вдалий для подорожі в Індію час - зимовий сухий і прохолодний сезон: безхмарне небо, легкий східний вітер, який приносить прохолоду і знижує температуру. У березні тиск падає, а температура зростає, досягаючи +35 +40⁰ С. Сонце стоїть майже в zenіті, небо яскраве, без хмар, спека стає нестерпною і навіть вночі не приходить прохолода. Річки пересихають, повітря наповнюється пилом, трава вигоряє, дерева скидають листя. Небо безхмарне, але через сірий серпанок від заповишених бур сонце здається тьмяним диском. У травні пилові бурі виникають майже щотижня і після кожної пиловий серпанок висить в повітрі протягом 3-4 днів. Сезон

дощів приходить до кінця травня, вибухоподібно, з ураганим вітром і сильним — «стіною» дощем. Літній мусон починається з західного узбережжя, а до кінця червня він панує вже над усією країною. Температура в цей час опускається на 5-10 градусів, а вологість повітря досягає 95 %, встановлюється спекотна і задушлива погода. Висока вологість робить задуху вкрай обтяжливою. Всі дерев'яні предмети розбухають, шкіра і папір покриваються цвіллю.

Прихід літнього мусону на південні схили Гімалаїв супроводжується сильними вітрами і сходження на гірські вершини можна здійснювати тільки в період затишшя перед його початком. Протягом року опадів на південному схилі Гімалаїв випадає 2000-3000 мм. У східній частині гірської системи розташоване знамените містечко Черапунджі, де випадає 12000 мм опадів на рік. Зимові опади вище 1800 м над рівнем моря випадають у вигляді снігу. На висотах понад 4500 м сніг випадає і лежить протягом усього року. Середня температура січня до висоти 2000 м $+6$ $+7^{\circ}\text{C}$, середня температура липня $+18$ $+19^{\circ}\text{C}$ [18, с. 54].

Річки Індії мають велике господарське, в тому числі і рекреаційне, значення. Значення багатьох річок настільки високе, що серед індуського населення вони знайшли ореол святості. По берегах річок, особливо поточних по Індо-Гангській низовині, розташований ряд древніх міст і великих населених пунктів, багато з яких і понині є важливими політико-економічними центрами країни (Агра, Варанасі, Патна, Канпур).

Ганг - перша за значенням річка Індії і одна з найбільш повноводних річок Азії.

Вона починається в багатих дощовими опадами і снігами високогірних районах Гімалаїв (висота 4 500 м). З боку Гімалаїв Ганг збирає безліч повноводних приток, в тому числі і свою найбільшу притоку — Джамну. Потік вод Джамни настільки потужний, що після впадання в Ганг річка довгий час ще розділяється за кольором води на два потоки: зліва жовтувато каламутні води Гангу, праворуч — чисто блакитні води Джамни. Місце

злиття Джамни з Гангом вважається у індусів священним і приваблює безліч паломників. Джамно-Гангське Межиріччя (Доаб) є одним з найбільш населених місць Індії. На поверхні води численних рукавів Гангу росте лотос, що вважається в Індії священним [51].

Інші великі індійські річки: Брахмапутра (своїй верхній течії, на території Китаю, вона відома під назвою Цанпо — «чиста вода»), Інд, Нарбада, Годаварі, Крішна, Кавері. Озер в Індії небагато. Невеликі і неглибокі озера-стариці приурочені до долин Гангу і Брахмапутри. Між піщаними дюнами пустелі Тар розташовуються еолові озера. Часто в сухий сезон вони зникають зовсім, але в період мусонних дощів улоговина знову заповнюється дощовою водою. Обриси таких озер змінюються від сезону до сезону. На півночі в межах гімалайської гірської системи в поглибленнях, залишених льодовиками, розташовуються льодовикові озера (оз. Пір-Панджал), в долинах древніх річок і міжгірських западинах збереглися мальовничі тектонічні озера з прозорою водою. У кратерах згаслих вулканів зустрічаються вулканічні озера (оз. Лонар, шт. Найбільші озера: Солоне оз. Самбхар (шт. Раджастхан), його дно вкрите 3,5 м шаром кухонної солі; озеро Чилка (шт. Орісса) є лагуною Бенгальської затоки, з'єднаної з ним вузькою протокою [36, с. 34].

Різноманітність рельєфу Індії і відмінності в кліматі створюють строкату картину природних зон. Більшу частину країни займають савани і рідколісся. Савани відрізняються багатим трав'яним покривом. Тут широко представлені дикорослі види цукрової тростини, серед заростей якої ростуть окремі дерева сала, зонтичні акації і канделябровидні молочаї. Їх присутність надає саванам Індії схожість з африканськими саванами. Серед дерев в саванах виділяється атласне дерево, червоний і білий сандал, що дають дуже цінну деревину. Зустрічаються пальмові гаї. Одним з чудових рослин саван є індійський баньян - величезне розлоге дерево з цілим лісом стовбурів. З гілок баньяна утворюються повітряні коріння, які спускаються до землі і вкорінюються. Повітряні коріння швидко розростаються в потужні стовбури

до 6 м в окружності. Крона баньяна досягає величезних розмірів - до 500 м і більше в окружності; плоди його їстівні.

Для узбереж типова кокосова пальма. Її стрункий стовбур, 20-25 м заввишки, граціозно зігнутий і прикрашений кроною великих перистих листків. Кожна пальма щорічно дає до 200 і більших плодів.

Колись великі території в країні займали тропічні ліси. Нині вони поступилися місцем культурним ландшафтам, зберігшись на схилах гір. Тваринний світ Індії своєрідний. До того ж він мало винищений, що пов'язано з поширенням релігійних навчань, що забороняють робити замах на життя навіть свідомо шкідливих тварин. Навіть отруйних змій тут вбивають в дуже рідкісних випадках. Тому в Індії розмножилися такі тварини, як мавпи, щури, папуги, їжаки, що шкодять посівам і розносять інфекційні захворювання. У тропічних лісах водиться найбільша отруйна змія - королівська кобра, що досягає 5,5 м. з інших отруйних і небезпечних для людини змій в Індії зустрічається очкова змія, ланцюгова гадюка, щитомордник, тунгара [31, с .98].

Дуже багато птахів: папуги, птах-носоріг, сміттєві кури, павичі; багато птахів з сімейства горобиних — дрозди, мухоловки, славки, нектарниці. Чимало в Індії хижих тварин: леопарди, зустрічається тигр, лев. З інших відносно великих тварин зустрічаються чепрачний тапір, носоріг, азіатський буйвол (сильно винищені і знаходяться під загрозою зникнення). Характерними мешканцями тропічних лісів і саван залишаються мавпи, серед яких поширені різноманітні види макак, що живуть стадами. Вони часто спускаються на землю, іноді роблять спустошливі набіги на поля і плантації. Із загону приматів зустрічаються тонкі і товсті лорі, які проводять нічний спосіб життя. У сухих і світлих лісах Північно-Східної Індії зберігся індійський слон. За розмірами він поступається африканському, у нього менші вуха і бивні (у самок бивнів взагалі немає); слони приручені.

Територія Індії давно заселена, її природа зазнала сильних змін. Для природоохоронних і рекреаційних цілей створені десятки національних

парків. Деякі унікальні об'єкти мають статус природних пам'яток. На узбережжі Бенгальської затоки знаходиться найбільший зі збережених у світі мангрових лісів - Сандарбан. Єдиний у світі Мангровий масив, де мешкають тигри. Буйна, завдяки теплому і вологому клімату рослинність цих місць налічує 334 види. Вологий морський тропічний клімат створив унікальний рослинний комплекс, в якому рослини з Південно-Східної Азії, Океанії, Східної Африки і Нового світу зустрічаються разом, утворюючи унікальне поєднання, якого не зустрінеш більше ніде в світі. Ці землі оголошені в Індії тигровим заповідником.

У північно-східних передгір'ях Гімалаїв в зоні вологого тропічного клімату розташовується один з найцікавіших парків країни — Манас. Він присвячений Манасі, індійській богині змій. У парку зустрічається тонка, як хлист, змія, яку відносять до «літаючих» змій через вміння одним кидком долати кілька метрів між гілками. Парк відрізняється багатоманітною фауною птахів - понад 450 видів; крім того, тут зберігається тигр, слон, носоріг, леопарди, дикі водяні буйволи. Допуск в парк відвідувачів обмежений. Тут же на північному сході країни в долині Брахмапутри розташовується ще один відомий парк - Казіранга. Щорічні повені в сезон дощів уможливають пересування по парку тільки на човнах. У сухий сезон - на слонах, зі спини яких можна познайомитися з життям його мешканців: слонів, носорогів, тигрів, самбарських оленів, перелітних птахів (рожевий пелікан, чорний лелека, орлан-білохвіст, сіроголовий чібіс, червона качка) [37, с .40].

На півночі країни в 400 км від Агри в умовах високогір'я розташований парк - Нандадеві. Він являє собою гірську долину, оточену шести - і семикілометровими вершинами. Тут зустрічається сніговий барс, бурий ведмідь, Гімалайська блакитна вівця.

Унікальними рекреаційними ресурсами володіють гірські райони Північної Індії (Штати Панджаб, Джамму і Кашмір, Хімачал-Прадеш): мальовничі гірські долини з озерами, засніжені вершини, тераси рисових

полів, прохолода літа, коли рівнинна Індія розпечена. Почасти вони вже використовуються для організації відпочинку жителів країни. Але міжнародний туризм розвинений відносно слабо. Це пояснюється тим, що центри відпочинку в Гімалаях розраховані в основному на літній сезон, тоді як основна маса туристів прибуває в Індію в зимові місяці — з листопада по квітень. До числа найбільш відомих туристських центрів відносяться: Шимла, Срінагар, Гулмарга, Пахалгама, Мансара, Катра.

1.2. Історико-культурні ресурси країни

В Індії проживає 1 млрд. осіб, що відносяться більш ніж до 200 національностей. Тут можна зустріти представників різних релігій - індуїстів (80% населення), мусульман, буддистів, християн, сикхів, джайнів, парсів. У такій великій, своєрідній країні з безліччю релігійних традицій і віротерпимістю, свята відзначаються чи не щодня. Індійські свята пов'язані з богами, сонцем, місяцем, зірками, планетами, річками, озерами, птахами, тваринами, деревами та квітами [40].

Найбільш широко відзначаються свята - Дасейра і Дівалі. Їх святкують щорічно в жовтні-листопаді, прославляючи перемогу добра над злом. Згідно з «Рамаяна», одним з найбільших індуїстських епосів, Рама є втіленням бога Вішну. Він народився на землі, щоб вказати людям праведний шлях. У Дасейрі відзначається перемога рами над царем демонів Раваном. Задовго до свята збираються професійні колективи і групи любителів і споруджують величезне зображення царя-демона і його війська. З яскраво розфарбованого паперу виготовляють макети величезних демонів. Каркаси фігур наповнюють шутихами. У день Дасейри тисячі людей спрямовуються на відкриті майданчики, де в сутінках молодий чоловік, переодягнений в Раму, пускає вогняні стріли в фігури демонів, викликаючи вогонь і вибухи. Дівалі - свято вогнів і феєрверків, знаменує день повернення рами додому після

чотирнадцяти років проведених у вигнанні. З приходом Дівалі починається зима.

В Індії історично склалися райони, що відрізняються за соціально-культурними особливостями, способу життя населення. Це розмаїття є хорошою основою для розвитку пізнавального етнографічного туризму.

Хіндустан - історична область в басейні верхньої та середньої течії Гангу. Тут розташовуються центри класичної індуїстської, а пізніше і мусульманської культури. Це один з найбільш густо заселених районів світу. Тут виникли одні з найдавніших міст світу: Варанасі, Аллахабад, Матхура. Населення говорить на хінді (державна мова) і урду (мова, якою говорять індійські мусульмани). Великі території Хіндустану - монотонні, майже суцільно розорані і густозаселені рівнини з безліччю великих сіл, прикрашених манговими садами. Тут багато доріг, на які ланцюжками «нанизані» міста. Майже не збереглося лісів. Влітку - це один з найспекотніших районів країни (+36 +42°C), а взимку — один з найхолодніших (+8°C) [32, с.28].

Культурно-історичні особливості Хіндустану склалися тисячі років під впливом декількох хвиль завоювань. Уздовж долини Гангу здавна пролягали шляхи, що ведуть на північний захід - в басейн Інду і далі в Південно-Західну Азію і на схід — в басейн Брахмапутри, до Індокитаю. У II-I тисячоліттях до н. е. по ним рухалися із заходу арійські народи. Починаючи з 9-10 ст. н. е. і в середньовіччі цими ж шляхами йшли мусульманські завойовники. Крім того, в межах Хіндустану відбувалося змішання і з культурою Заходу. У Хіндустані знаходяться безліч місць, пов'язаних з історією Індії, священних для представників різних конфесій міст. Вріндабан - міфологічне місце народження індуїстського бога Крішні. Найсвятішим з міст Індії вважається Варанасі (Бенарес), що з санскриту — «володіє кращою водою». Місто розташоване вздовж Гангу, по берегах річки тягнуться ряди, що спускаються до води, сходів (гхат), купалень. У найдавніших індійських священних текстах (ведах) записано, що обмивання

в священних водах Гангу очистити віруючих від скоєних гріхів і злочинів, вилікує від хвороб. Щороку сюди прибувають тисячі паломників, щоб здійснити обмивання. Вигляд міста доповнюють численні масивні Індуїстські храми, їх близько 2000.

Зустрічаються мусульманські мечеті, християнські церкви і каплиці. Вулиці заповнені священнослужителями, жебраками, паломниками. Варанасі щорічно відвідує величезну кількість паломників (понад мільйон) і туристів. Їх число перевищує чисельність жителів, які постійно проживають в місті.

Сарнатх - розташований в 10-ти км на північ від Варанасі. Тут за переказами 500 років тому Будда проголосив своє вчення, зібравши перших послідовників. У Сарнатхе на честь Будди імператор Ашока спорудив в III ст. до н. е. колону, яку вінчає символічне колесо буддизму з сидячими спинами один до одного чотирма левами. Зображення цієї колони з давнім санскритським висловом «Сатъям Ева джаяте» («Правда завжди перемагає») стало гербом Республіки Індії. Сарнатх - священне місце поклоніння буддистів усього світу.

Агра - місто розташоване на західному березі р. Джамни і було засноване мусульманами як фортеця. У 1631-1648 рр. на південний схід від фортеці, біля самого берега Джамни був споруджений мавзолей - гробниця Махал. Він споруджувався Шах Джаханом для коханої дружини Мумтаз Махал. Сліпучо біло-мраморний Тадж Махал став всесвітньо знаменитим; він оточений зеленим парком з фонтанами. Тадж Махалу Агра завдяки своїй близькості до Делі і можливості за кілька годин приїхати сюди по затіненій деревами автостраді, приваблює сотні тисяч туристів з усіх куточків Індії і з усіх кінців світу. У місті безліч кустарних крамниць, які виготовляють мармурові та алебастрові мініатюри знаменитої усипальниці [38].

Аллахабад (до XVI ст. - Праяг). З цим містом пов'язаний міф про пахтання молочного океану богами для отримання нектару - амрити. Нектар був поміщений в золоту посудину. З ним син володаря неба полетів в обитель богів. По дорозі він чотири рази відпочивав, ставив священну посудину на

землю і пролив по краплі амрити в чотирьох місцях, одним з яких був Праяг. Місто стоїть на місці злиття Гангу і Джамни, а за переказами, тут же вливається в Ганг і третя, невидима підземна річка. З давніх пір Праяг став місцем паломництва індуїстів з усієї Індії. Праяг був перейменований в Аллахабад Акбаром - одним з найбільших імператорів з династії Великих Моголів, що правила в Індії з початку XVI по середину XIX ст.

Раджпутана - район самобутньої раджпутської культури. Він займає східну частину сучасного штату Раджастхан. "Раджпут" (з санскриту — син або нащадок Раджі). У середні століття раджпути розселилися по всій північно-західній Індії. З приходом мусульман в район Делі вони відступили вглиб території. У їхньому володінні виявилися сильно розчленовані гори Аравалі. Гірська місцевість створювала ідеальні умови для зведення оборонних споруд. Тут будувалися цілі міста-фортеці, схожі на ластів'ячі гнізда. Відокремленість Раджпутани допомогла створити і зберегти їй самобутню культуру.

Найбільш цікаве для відвідування місто Джайпур. Воно знаходиться в 300 км від Делі. Джайпур, Делі і Агра утворюють трикутник знаменитих міст, відвідуваних більшістю іноземних туристів, які прибувають до Індії. Джайпур «рожеве місто Індії» (за кольором каменю, з якого складено більшість його будівель), — одне з найкрасивіших міст країни. Засноване біля підніжжя гірського масиву Аравалі в 1727 р., на місці більш давнього міста. З трьох сторін Джайпур оточений горами, по яких ліпляться стародавні фортечні стіни, широкий прохід до міста відкривається лише з півдня. Пам'яткою міста є обсерваторія, побудована в XVIII ст. тут же знаходяться прекрасні палаци і музеї, прикрашені майстерним різьбленням по каменю. Ювеліри, ткачі, різьбярі по каменю, гравірувальники по металу пропонують свої вироби численним туристам [39].

"Гімалайський притулок" - район являє собою досить вузьку смугу міжгірних западин і гірських відрогів, затиснуту між гімалайськими хребтами. Бездоріжжя (лише пішохідні стежки, вантажі перевозилися на

мулах), пересіченість місцевості сприяли її ізоляції від решти Індії. Мало не кожна річкова долина була окремим володінням, загубленим в горах мирком. Для іноземних завойовників в силу своєї ізольованості район виявився непривабливим, і вплив інших культур був мінімальним. Нині тут ведеться активне транспортне будівництво, з віковою ізоляцією покінчено. Дороги дозволили використовувати ресурси району і сприяли його підйому. Одним з напрямків господарської діяльності став туризм. Цьому сприяли особливі природні умови. Влітку в нижніх долинах (до 450 м) жарко і душно, а на схилах Гімалаїв — рівний помірний клімат, до того ж вони дуже мальовничі. Під час літньої спеки — це кращі курортні місця Індії. В межах високогір'їв взимку багато снігу. Таке розмаїття умов використовували ще англійці, розмістивши з 1864 р в місті Сімла літню столицю Індії. Згодом тут з'явилося багато відомих курортів: Найнітал, Масурі та ін. взимку, коли температури опускаються нижче 0°C, тут влаштовують катки і лижні траси.

Панджаб розташовується в північно-західній Індії. Цей історико-культурний район займає територію штату Пенджаб, межує з Пакистаном. Це область однієї з найдавніших на Землі цивілізацій - Хараппської. З найдавніших часів тут пролягли шляхи, що зв'язують Середню Азію, Середній Схід з просторами Індо-Гангської рівнини. Важливе значення мали дороги до Делі і далі до Калькутти, що проходять через Панджаб. Арійський вплив в етнічному складі і культурному розвитку народів Панджаба проявився особливо яскраво. У 327 до н. сюди вторглися війська Олександра Македонського, вони зустріли сильний опір держав. З XI ст. стали поширюватися хвилі мусульманських прибульців. Більшість населення сповідує сикхізм. Засновник сикхізму гуру (духовний наставник) Нанак закликав до визнання єдиного бога, що заперечував жертвопринесення, аскетизм, паломництво, проголошував рівність людей перед богом, заперечуючи кастові відмінності. На основі цього вчення і склалася громада сикхів (учнів) [40].

Панджаб - економічно найбільш розвинена частина країни. Дохід населення тут найвищий в Індії, а частка населення, що знаходиться нижче офіційного рівня бідності, — найнижча. З північного заходу на південний схід через Панджаб пройшли залізниця і національна автострада. Вони стали географічним стрижнем території ("коридором зростання"), до якого тяжіють найбільші міста. Головне місто цього району - "духовна столиця" сикхів. Місто було засноване в 1572 р., тут всюди зустрічаються сикхські храми. Найбільшою святинею для кожного сикха є храм Хар Мандір Сахіб (більш відомий як Золотий храм) - його можна по праву віднести до видатних пам'яток зодчества Індії. Гостроверхий купол, покритий золотом, виблискує на сонці на тлі густої синяви неба і відбивається в басейні, який з чотирьох сторін підступає до його стін. Стіни храму інкрустовані напівдорогоцінним камінням, квітковим орнаментом, фресками, мозаїкою. У місті знаходиться кілька великих базарів. Серед них - знаменитий гуру базар, відомий як Золотий базар, він поставляє золото в багато районів Індії. Всього на цьому базарі налічується близько 2500 різних магазинів — від демонстраційних залів до маленьких крамничок. Найзнаменитіший з амрітсарських базарів - базар прянощів Катхіан. Поруч з Катхіаном розкинувся Мішрі базар, на якому торгують соліннями і сухофруктами.

Тут же на північному заході країни в мальовничому місці біля передгір'їв Гімалаїв розташувалося архітектурно-передове місто Індії — Чандігарх. Близько 400 км. відокремлюють його від Делі. Місто замислювалося як зразок сучасного планування в 1950-х рр. Для його проектування був запрошений знаменитий архітектор Ле Корбюзьє. Північна частина Чандігарха, звернена в бік засніжених Гімалаїв — район урядових та інших адміністративних установ. Основний простір міста складають житлові квартали прямокутного планування з широкими вулицями, роздільними смугами для різних видів транспорту і чітким поділом за рівнем заможності і положення. Нині Чандігарх незвичністю для індуїстської країни планування приваблює багатьох індійських і зарубіжних туристів. Але як велика сила

традицій. Досі жителі «зразкового» міста не можуть примиритися з відсутністю в будинку традиційного двору для священної корови.

Малва розташовується в центральній частині країни. З давніх часів через цю територію пролягали торгові шляхи. Особливе транспортно-географічне положення Малви забезпечило їй і важливе стратегічне значення. Міста, що виникли вздовж доріг, перетворилися на опорні центри, посилившись серйозними оборонними спорудами. Так, Гваліяр, розташований на півночі району і фактично служив воротами в Малву, мав значну фортецю на скелі, через що його часто називали сухопутним Гібралтаром. Популярність місту серед туристів принесли величезні джайністські статуї, висічені на скелях, що оточують місто.

Малабар - займає територію Південного штату Керала. У фізико-географічному плані Малабар являє собою вузьку смугу прибережної низовини, яку від Декана відокремлює стіна Західних Гат. Гірський бар'єр ускладнював у минулому (і це збереглося понині) зв'язки з сусідніми територіями. Відносна ізольованість з боку суші і відкритість у бік моря зіграли важливу роль у збереженні великої своєрідності цього району. Малабар з давніх часів служив морськими "воротами" Індії. Її порти відвідували судна Єгипту і Аравії, Греції та Риму. В результаті зв'язків з країнами Південно-Західної Азії тут з'явилися поселення євреїв, сирійців-християн, а пізніше — арабів-мусульман. Поблизу порту Кочин (Калікут) 17 травня 1498 пристали кораблі Васко да Гама. Пізніше сюди стали прибувати данські, англійські купці. В силу своєї ізольованості від суші, Малабар уникнув культурного впливу з боку інших народів [43].

Фізико-географічна та культурна відособленість визначили менталітет мешканців району. Це проявляється і в особливостях організації особистого і "громадського" простору. Люди тут оберігають свій "особистий простір", незважаючи на високу щільність населення. Будинки малабарців стоять на видаленні один від одного, від сусідів вони приховані зеленою завісою пальм та інших дерев. Особливу роль в малабарському суспільстві відіграють

жінки. Тут зберігається давня система спадкування - по материнській лінії. Показники грамотності серед жінок на Малабарі є найвищими в країні. Ізольованість Малабара по відношенню до решти території Індії проявилася і в релігії. Великого поширення тут набуло християнство, присутній іудаїзм; тут досі сильні анімістичні пережитки: віра в надприродну силу, духів предків, чаклунство.

Бенгалія - займає територію одного з найбільш своєрідних Штатів в Індії — Західну Бенгалію. Кажуть, що Бенгалія «дар Гангу і Брахмапутри». Змикаючись в пониззі, дві великі річки утворюють найбільшу в світі дельту; 1/3 її знаходиться в межах Індії. Для району характерна дуже висока заселеність — близько 600 чол. на кв. км. Бенгальські низовини майже суцільно розорані і вона майже безлісна.

Бенгалія – один з «ведмежих кутів» Індії. Природні бар'єри у вигляді гір і розчленованих плато, положення далеко від головних торгових маршрутів надійно відгородили його від арійського і в цілому Північно-індійського впливу. Етнічну основу населення складають в основному нащадки невідомих народів, які прийшли сюди тисячі років тому. Бенгальців відрізняє відкритість, схильність до творчості; багато з знаменитих в Індії і світі бенгальців проявили себе в мистецтві, літературі, політиці. Їх свідомість більш розкута в порівнянні з іншими народами, кастовий поділ представлено слабо. Бенгальці першими отримали доступ до західної освіти. Знання англійської мови дозволило їм зайняти посади на адміністративній службі у англійців не тільки в самій Бенгалії, але і по всій Північній Індії. І зараз соціокультурні особливості Бенгалії проявляються в більш високій соціальній активності її населення. Широко відомий вислів: «що Бенгалія думає сьогодні, то Індія думає завтра». Своєрідний і конфесійний склад населення: багато мусульман [52].

Тамілнад - займає крайній південно-східний трикутник Індостанського півострова, широким (майже на тисячу кілометрів) фронтом виходить до океану. Він включає в свої межі крайню Південну точку країни - мис Кумарі,

священне місце паломництва індуїстів. Тамілнад - Батьківщина дравідійського стилю скульптури та архітектури, а також знаменитого класичного жіночого танцю бхарата-нат'ям — його складному виконанню вчать з раннього віку. У багатьох місцях Південної Індії збереглися і є центрами тяжіння не тільки паломників, а й іноземних туристів, індуїстські храми, майже цілком покриті різьбленими зображеннями і прикрашені тисячами витончених скульптур: в Мадурі, Махабаліпурамі, Канчіпурамі, Майлапурі.

Найбільшу кількість туристів приваблюють два найбільших міста Індії, що мають свій неповторний вигляд і численні пам'ятки.

Найбільшим туристським центром Індії є Мумбай (Бомбей). Це місто багато в чому є лідером: найбільший порт і індустріальний вузол, центр банківської діяльності і торгівлі. Це справжній "Вавилон" - тут представлені всі мови і діалекти, нації і народності, релігії і вірування Індії. Бомбей виник на семи островах. Поступово простір між островами було осушено і утворилася територія міста. У місті багато пам'ятників, пов'язаних з історією країни. На самому березі Аравійського моря знаходиться символ Бомбея – «Тріумфальна арка - Ворота Індії», виконана з світло-коричневого базальту. Вона була споруджена в 1911 р для урочистої зустрічі прибулих в Індію англійської королівської сім'ї [46, с. 21].

Для Бомбея характерне поєднання архітектурних стилів. Це добре видно в адміністративному центрі міста. Тут і виконана в ранньоанглійському стилі будівля Верховного Суду, увінчана статуями справедливості і милосердя; і готика Бомбейського університету з 80-метровою Годинниковою вежею. У одного з будинків всі туристи задають одне і те ж питання: "А який це музей?"— так представницько виглядає масивна будівля Міністерства залізниць. Тут же в центрі розташовується музей імені принца Уельського, де зібрані унікальні колекції з мистецтва та археології.

Незрима присутність англійців відчувається всюди: перед індуїстським храмом Махалакшмі розкинувся найбільший в Індії Іподром — тут з листопада по березень щосуботи проводяться скачки. Витонченою підковою простяглася вздовж берега моря Набережна Марина-драйв. Її часто називають "намистом королеви", ввечері вона вся сяє вогнями. Поруч з набережною розкинулися пляжі, але призначені вони не для любителів морських купань (вода біля міста брудна, покрита плівкою нафти), а для тих, хто здійснює ранкові або вечірні прогулянки під освіжаючими морськими бризами. У західній частині міста височіє "вежа мовчання" парсів. Парси - стародавні вихідці з Ірану, вогнепоклонники. Вони вважають священними стихію вогню, землі, води і повітря. Тіла померлих парси поміщають в ніші «Вежі мовчання». У північному передмісті знаходиться "індійський Голлівуд" - потужні кінофабрики, що випускають кількасот фільмів на рік.

Делі - одне з найдавніших міст світу, за тривалістю існування і видатної історичної ролі його можна порівняти лише з Римом і Стамбулом (Константинополем). З 1911 р Делі - столиця спочатку Британської, а з 1947 р незалежної Індії. Місто стоїть на правому березі р. Джамни. Його південна частина - Нью-Делі, будувалася в 1920-30-х рр. як столиця Британської імперії. Нью-Делі - це осередок урядових установ, іноземних місій, офісів, фешенебельних готелів. Урядовий центр складають монументальні будівлі з червоного пісковика. Це Раштрапаті Бхаван-Палац президента в глибині прекрасного парку, кругла будівля парламенту з відкритою колонадою, дві симетричні будівлі Секретаріату міністерств, від яких прямо на схід, до берегів Джамни, пролягає парадна магістраль Радж Патх. По обидва боки від урядового центру розташовуються респектабельні, широкі зелені вулиці чіткого радіально-кільцевого планування. На північ ці радіуси стягуються до головного торгового центру дорогих магазинів Каннаут-плейс [5, с .61].

Делі називають музеєм архітектури, в якому представлені різні епохи. Всесвітньо відомий Кутб Мінар біля південної околиці міста - вежа перемоги, найвища кам'яна вежа в країні, споруджена мусульманськими

завойовниками в XII-XIII ст. неподалік в стінах мечеті, побудованої на місці зруйнованого індуїстського храму, височіє знаменита нержавіюча сталева колона, відлита ще в V ст. в межах торгового кільця Каннаут-плейс варто Джантар Мантар — обсерваторія початку XVIII ст. Ці перлини стародавньої архітектури розкидані по всій великій території міста, химерно чергуючись з житловими і торговими кварталами.

Такі переплетення особливо характерні для старої частини міста. До його головної ділової і торгової осі Чанді Чоук («Срібна вулиця») примикає вулиця ювелірних виробів Дарібо. Східний кінець Чанді Чоук виходить до величного ансамблю Червоного форту (Лал-Кіла), побудованого на березі Джамни в середині XVII ст., в пору розквіту могольської династії. За кам'яними стінами з червоного пісковика, серед газонів, квітників і фонтанів розташовуються палаци, павільйони, мечеті з інкрустаціями та орнаментами. Майже навпроти форту - знаменита Джамму Масджит-мечеть з двома високими мінаретами і поєднанням чорного, білого, червоного мармуру.

1.3. Соціально-економічні умови та ресурси

Індія - яскрава і різноманітна країна, чия економіка все більш і більш інтегрується зі світовою економікою. Величезний і постійно зростаючий ринок, інфраструктура, що розвивається, складний фінансовий сектор, гнучке регулююче середовище, пільги, стійка держава і хороша економічна перспектива робить Індію привабливою для інвестицій. Ділове середовище Індії сприяє досягненню високого рівня і постійного зростання [11, с .92].

Національна валюта - рупій. Столиця - Нью-Делі.

У 2017 році ВВП Індії перевищив позначку 1 трлн. дол., завдяки чому країна увійшла до клубу держав-трильйонерів, ставши його дванадцятим учасником. Такі дані наводяться в дослідженні, проведеному швейцарським банком Credit Suisse. Подоланню бар'єру сприяло зміцнення національної валюти Індії, рупії, по відношенню до долара. Однак аналітики

підкреслюють, що економіка країни перегріта, а настільки стрімке зміцнення рупії зіграє проти індійських експортерів.

Головні конкуренти Індії - Китай, Японія, Південна Корея, Індонезія, В'єтнам.

Хоча в Індії все ще важко займатися бізнесом, деякі транснаціональні компанії зробили велику ставку на це, сподіваючись отримати вигоду від згаданих глобальних змін. General Motors і Motorola збираються будувати заводи на Заході і півдні Індії. Південно-корейська Posco і голландська Mittal Steel оголосили про плани заснувати потужні металургійні комбінати на сході країни, де індійська компанія Reliance скоро побудує одну з найбільших у світі електростанцій.

Національна економіка Індії працює насамперед на свій власний «бездонний» внутрішній ринок. Експорт становить близько 13% ВВП.

У структурі індійського експорту основні позиції займають текстиль (пряжа, тканини та одяг — 24%); сільськогосподарські та продовольчі товари — 8%; дорогоцінні камені та ювелірні вироби — 17%; машинно-технічна продукція, шкіра та вироби з неї, медикаменти та фармацевтичні товари.

Найбільші торгові партнери Індії (у процентному відношенні) в експорті: США — 19, Великобританія — 6, Сянган — 5,8, Японія — 5,6. В індійському імпорті переважає продукція США (9,5%), Великобританії, Бельгії та ФРН (по 7%).

Частка Росії в сукупному зовнішньоторговельному обороті Індії становить близько 2% (2,2% експорту і 1,3% імпорту). Індія імпортує з Росії мінеральні добрива, чорні і кольорові метали, папір, а експортує сільськогосподарські товари (45% експорту), в тому числі чай, кава, тютюн, а також текстиль (17%), медикаменти (8%).

Індія - дуже багатонаціональна і своєрідна країна, її не відносять до певного кластеру і виділяють її окремо [30, с .92].

Різноманітність природних умов, велика строкатість національного складу населення зі складними століттями специфічними культурно-

етнічними традиціями способу життя, своєрідність розвитку окремих частин країни, багатоукладність економіки — ці та інші фактори зумовили надзвичайно складний характер територіальної та культурної організації індійського суспільства.

В Індії прийнято ієрархічну будову суспільства, при якому обов'язково суворе підпорядкування по вертикалі, проте від начальника чекають не тільки наказів, а й турботи про своїх підлеглих. У сім'ї старшому синові, як правило, не доводиться вирішувати, ким йому бути. Він народжений, щоб продовжити справу свого батька. І батько повинен підготувати його до цього – перш за все, дати йому належну освіту. У сімейному бізнесі, особливо в торгівлі, працюють дуже багато, не звертаючи уваги на час. Головне - домогтися необхідного результату.

У густонаселеній Індії люди звикли жити пліч-о-пліч, і великі черги і тисняви в громадському транспорті не доставляють їм великої незручності. Вони відносяться до тактильних націй, але все ж існують певні обмеження, зокрема класові, що не дозволяють занадто відкрито проявляти почуття на публіці.

Індійців не вважають пунктуальними, але ставлення до часу у них різне і залежить від соціальної приналежності.

Індійці досить комунікабельні, і стиль їх спілкування нагадує обмін люб'язностями. Однак вони завжди чітко знають, що їм потрібно, і вміють домагатися поставленої мети.

На ділових зустрічах зазвичай використовується англійська мова, причому це дещо застарілий варіант епохи королеви Вікторії, що відрізняється піднесеним стилем і багатим різного роду евфемізмами.

Такий стиль спілкування спрямований на те, щоб спочатку розташувати учасників зустрічі і ближче познайомитися з ними. Потім індійці намагаються дізнатися точку зору співрозмовника. Їх реакція на пропозицію, як правило, позитивна і допускає деякі поступки.

Коли опонент вважає, що домовленість досягнута, індійці можуть запропонувати деякі доповнення і дещо змінити умови, в результаті вони зазвичай домагаються укладення угоди на вигідних для себе умовах.

Особливо вправні індійці в переговорах, що стосуються купівлі або продажу.

На перший погляд, вони здаються легкою аудиторією, але їх привітність не потрібно переоцінювати. При розмові з індійцями краще уникати іронічних, тим більше саркастичних висловлювань і не намагатися чинити на них сильний тиск.

Для успішного спілкування з індійцями необхідно знати основні положення індуїзму і не порушувати його закони.

Серед країн, що розвиваються за загальними запасами кам'яного вугілля (понад 192 млрд.т) Індія поступається лише Китаю. Запаси коксівного вугілля і нафти обмежені [35, с.34].

Разом з тим для розвитку ядерної енергетики країна володіє найбільшими запасами торію і досить значними — урану.

Внаслідок великої різноманітності природних умов в Індії представлені майже всі види ґрунтів Земної кулі. Однак найбільш поширеними є наступні чотири типи: алювіальні ґрунти Індо-Гангської рівнини і прибережних низовин; красноземи, (глинисті чорноземоподібні ґрунти, що сформувалися на базальтових лавах), пануючі в півострівній частині Індії, і, нарешті, латерити (представлені на сильно зволоженому південно-західному узбережжі і в передгір'ях).

Велику економічну значимість зберігають ліси, особливу цінність представляють, зокрема, гімалайський кедр, сал, тик, сандалове, рожеве, камфорне, атласне і залізне дерева, багато видів пальм, бамбука та ін.

Серйозною проблемою Індії є водозабезпечення населення і господарства. Переважна частина жителів сіл і міст країни користується забрудненими джерелами води, а великі території Декана, в північно-західній частині країни взагалі страждають від нестачі вологи.

Сільське господарство. Сільськогосподарський сектор, який так довго був оплотом індійської економіки, тепер становить лише приблизно 20 відсотків від валового національного продукту, проте, забезпечує зайнятість більше 50% населення. В останні 35 років харчова промисловість неухильно зростає, головним чином через збільшення числа зрошуваних земель. Країна має великі запаси зерна (близько 45 мільйонів тонн) і є світовим експортером зерна. Товарні культури, особливо чай і кава приносять головний експортний дохід. Сільські райони, де живе майже 70 відсотків від населення країни, теж зіткнулися з швидким зростанням ринку в останні роки, в значній мірі завдяки сільськогосподарському зростанню, перерозподілу доходу, і впливом аудіовізуальних засобів інформації [38].

Після десятиліття реформ виробничий сектор готується задовольняти потреби нового тисячоліття. Інвестиції в індійські компанії до 1994 року досягли рекордного рівня, і безліч транснаціональних корпорацій вирішили відкривати свої магазини в Індії з метою використання переваги поліпшеного фінансового клімату. Індія є одним з найбільших ринків у світі, що пропонує продукти масового споживання типу одягу, взуття, миючих засобів, масла і т. д.

Великий фінансовий і банківський сектор сприяє швидкому зростанню економіки Індії. Індія може пишатися широкою і добре розвиненою банківською мережею.

Головний поштовх до промислового зростання виходив з сектора послуг. Послуги складають 41% від валового національного продукту. Швидкість, якість і складність типу виставляються на продаж послуг, що підвищуються і прагнуть відповідати міжнародним стандартам. Фінансові послуги, або бухгалтерські послуги є головним стимулом до економічного розвитку.

Індія - друга за населенням країна світу. Щорічно в Індії додається 17 млн. чол., в даний момент в країні значно скоротилася смертність населення, це досягнуто завдяки масовій вакцинації населення, запобігання епідемії,

поширенню недорогих, ефективних ліків, вироблених вітчизняною промисловістю. Однак продовження демографічного вибуху ускладнює всі сторони життя великої країни, сповільнюючи і ускладнюючи її соціально-економічний прогрес. Індія була першою країною світу, яка вже в 1952 році проголосила національну програму планування сім'ї. Однак реалізація ускладнюється неграмотністю, соціально-економічною відсталістю і релігійними забобонами [38].

За даними ЮНІСЕФ, кожен третій неписьменний проживає в Індії, і вона залишається найбільш неписьменною країною світу.

Велике значення для реалізації програми планування сімей має становище жінки. В Індії, як і в багатьох інших країнах Азії, жінок менше, ніж чоловіків, причому ця диспропорція зростає. Середній вік вступу в шлюб для чоловіків близько 22 років, для жінок – 15-17 років.

Індуїзм проповідує тут 82% населення. Це давня, складна система релігійних поглядів, що включає поклоніння численному пантеону богів на чолі з Вішну і Шивою. Сучасний індуїзм існує у вигляді двох течій: вішнуїзму - верховне божество Вішну і шиваїзму - верховне божество Шива. Індуїзм так само проповідує безсмертя людської душі і три основних постулати, слідуючи яким можна домогтися повного злиття з всюди існуючим "Святим духом", - мудрість, Віра і дія. Священними вважаються річки (Ганг), тварини (корова), рослини (лотос) та ін. Основа індуїзму - вчення про перевтілення душ за законами карми – долі. Касты, або «Джати» представляють групи спадкової професії або ієрархічної організації. В Індії налічується близько 3500 каст і підкаст. Конституція 1950 року проголосила рівноправність всіх каст, включаючи «недоторканих». Але кастові традиції строго дотримуються в тому, що стосується сімейно-шлюбних відносин. Міжкастові шлюби досі вкрай рідкісні, вибір нареченого і нареченої в більшості випадків належить не самим молодим, а їх батькам. Індуська традиція забороняє розлучення і вторинні шлюби вдів, і, хоча прийняті в незалежній Індії закони скасовують ці стародавні заборони, більшість

населення продовжує їх дотримуватися. Тіла померлих індуси спалюють на похоронних вогнищах [39].

Однак, Індія залишається однією з найбільших мусульманських країн світу, в якій чисельність прихильників ісламу перевищує 95 млн.чол. – близько 12% населення країни.

Сикхи (2%) зосереджені в Пенджабі, але зустрічаються по всій Індії. Це прихильники сикхізму - секти індуїзму, що перетворилася в XVI-XVII ст. в самостійну релігію із запереченням каст і визнанням рівності сикхів перед богом. Сикхи-чоловіки постійно носять чалму, під якою майстерно укладають волосся, які не стрижуть протягом усього життя. Засновник релігії гуру Нанак визнавав єдиного бога, а весь навколишній світ вважав проявом вищої сили творця. Нанак виступив проти фанатизму і нетерпимості мусульманських правителів. Сикхізм привернув до себе селян визнанням всіх людей рівними перед богом. Щоб виділити себе серед індусів і мусульман, сикхи носять "п'ять К": кеш (довге волосся), кара (сталевий браслет), качха (короткі труси), кангха (гребінь), кирпан (кинджал). Барвисті тюрбани і густі бороди сикхів не можна непомітити в індійському вуличному натовпі. Сикхи життєрадісні і заповзятливі. Всі чоловіки сикхи додають до свого імені приставку "Сінгх" - лев, а жінки "каур" - левиця.

Індія - Батьківщина буддизму. Але в країні прихильники цієї релігії становлять лише 0,8% населення. Буддисти вірять, що можливість досягти просвітлення є у кожної людини. На відміну від індуїзму буддизм не визнає інституту каст, його послідовником може стати кожен, який прийняв його доктрину.

В Індії живуть нечисленні громади християн (2,3% населення).

Різноманітність індійських етносів насилу піддається опису і навіть обчисленню. Згідно з одним з найбільш детальних переписів населення Індії, що проводилася в 1961 р, в країні налічувалося близько 1600 мов. Цікаво, що присутня мова андро, якою розмовляла одна людина ("самотня душа") і мова нора, якою розмовляли двоє. В Індії до теперішнього часу сформувалося

близько 30 великих етносів (з населенням понад 1 млн.чоловік). При цьому два дуже великих етноси Південної Азії - бенгальці і пенджабці. Найбільшими за чисельністю народами сучасної Індії є хіндустанці (більше 300 млн.чоловік), бенгальці, телугу, маратхі і таміли (від 50 до 90 млн. чоловік кожен). Частка в загальному числі жителів країни хіндустанців, найчисельнішого з них, становить близько третини.

Державними мовами Індії проголошені хінді (з алфавітом Деванагарі) і англійська. Конституцією країни закріплено особливе становище 18 найбільших мов (в тому числі і хінді), з яких 12 служать офіційними мовами різних штатів. А також використовується мова урду, офіційна мова Пакистану, що є одним з діалектів Хінді, але має впроваджений мусульманами арабський алфавіт і включає багато арабських і перських слів.

Індія - Федеративна Республіка (26 штатів, у тому числі столиця Делі, і 7 союзних територій, останні включають невеликі колишні колоніальні анклавів і дрібні острови). Незалежність Індії проголошена 15 серпня 1947 р. відповідно до Конституції, прийнятої 26 січня 1950 р., вищим органом законодавчої влади є парламент. Главою держави є президент Республіки, який обирається строком на п'ять років.

Індія прагне розвивати добрі двосторонні відносини з усіма країнами, в першу чергу сусідніми. Важливе значення індійське керівництво надає участі країни у створеній в 1985 р. Асоціації регіонального співробітництва Південної Азії [28, с. 45].

Країна з найдавнішою культурою, багатими традиціями боротьби за національне визволення - Індія сьогодні впевнено дивиться в майбутнє. І нехай чимало труднощів належить ще подолати індійському народу на шляху зміцнення незалежної держави, Індія ясно визначила свою мету - увійти в XXI століття потужною сучасною державою.

1.4. Характеристика туристичної галузі

Індія заманює людей з усієї земної кулі власною унікальною культурою і медициною. В Індії є безліч всіляких об'єктів культурного, історичного та релігійного значення, які привертають увагу туристів і паломників. Індійський туризм дуже добре впливає на боротьбу з тероризмом і забрудненнями природних багатств країни. Влада Індії, наприклад, приймає значну роль у розвитку і поліпшенні сфери туризму. Туризм в Індії відіграє одну з найважливіших ролей в економічному житті країни, і стоїть на другому місці за обсягом зарубіжних коштів, принесених в Індійський бюджет. Даною діяльністю займається величезна кількість людей як професіоналів, так і початківців.

Так як туризм сприяє національному об'єднанню та інтернаціональному взаєморозумінню, то транспортні фірми, авіакомпанії, туристські агентства досить досягли успіху в даній області. Вони організовують власні стратегії і плани з розвитку галузі. Тому в Індії є особливі університети, наприклад, університет туризму і подорожей. МОЗ Індії активно співпрацює з Міністерством туризму, тому туристичні компанії активно надають особливі турпакети, в які також входить обслуговування місцевими поліклініками.

Туризм в Індії підрозділяється на безліч видів, такі, як екотуризм, курортний відпочинок і т.д. Індія оточена Індійським океаном, Аравійським морем, Бенгальською затокою, а на півночі розташовується Гімалайський хребет. Велике різноманіття дивовижних і прекрасних місць, чудові заходи, гори і види, все це робить масу корисних вражень і залишить незабутні спогади. Різні історичні монументи надають пишність країні, величезна кількість музеїв, святилища, палаці [27, с. 47].

В Індії у всьому гармонійно поєднуються мистецтво, віросповідання і філософія. Різні конфесії — наприклад, буддизм, мусульманство, індуїзм, християнство - ідеально співіснують разом. А будь-який регіон славиться власним неперевершеним ремеслом, колоритними ярмарками і базарами, місцевою культурою — танцями, піснями і музикою. Крім того, в Індії

процвітає і спорт. Наприклад, в Гоа відмінно розвинений водний спорт: вітрильний спорт, дайвінг. Кашмір запрошує туристів приділити увагу зимовим видам спорту: альпінізму, або катанню на лижах.

Керала славиться плавучими будиночками в лагунах. Крім того, Індія славиться неперевершеним місцем для відновлення самопочуття. У країні досить високий підйом тлумачних, висококваліфікованих медичних працівників, до яких звертаються не тільки приїжджі туристи, а й люди з держав Заходу і Близького Сходу. У світі багато країн, де хворий, в тому числі і у важкому стані, чекатиме своєї черги місяцями. Але, наприклад, в столиці все відбувається в найкоротші терміни, і ціна обслуговування буде куди менше, ніж в інших країнах. Таким чином, Індія стала одним з красивих і витончених курортів, де можливо не тільки цікаво провести час, але і покращити своє здоров'я.

Індія вважається другим швидкозростаючим ринком туризму в світі. Туризм в Індії приносить більше 6% ВВП держави і забезпечує близько 9% зайнятості населення. Сфера туризму є однією з найбільш прибуткових галузей в країні [5]. Крім того, отриманий від туризму дохід - 32.7 млрд. доларів США у ВВП країни в 2017 р., дозволив Індії зайняти в Звіті про конкурентоспроможність Всесвітнього економічного форуму 6-е місце в сфері туризму і гостинності. При цьому з 2012 р. по 2017 р. середньорічний темп зростання доходу від туризму склав 13% [1]. За оцінками Міністерства туризму Індії протягом останніх восьми років сфера туризму створила понад 11 млн. робочих місць, а також має потенціал для створення ще 37 млн. з прогнозованих необхідних 120 млн. місць до 2025 р. [6]. Якщо розглядати номерний фонд в Індії то в даний час він становить близько 95 тис. номерів. Для порівняння: 4,8 млн. номерів в США і 1,2 млн. номерів в Китаї. Кількість аеропортів в Індії - 91, у порівнянні з 293 в Китаї і 1445 в США [6]. Індійська сфера туризму досягла великих висот на туристському ринку. Пророкують, що обсяг туристського ринку Індії зросте з 67,2 млрд. доларів США в 2016 р.

до 262.7 млрд. дол. США в 2027 р. [2]. Цьому посприяють такі основні переваги Індії, як туристської дестинації [2]:

1. Зростаючий попит: - кількість іноземних туристів зросла на більш, ніж 45%, протягом 2011 – 16 рр. (табл.1.1);

- Внутрішній туризм зріс у зв'язку із зростанням доходів.

2. Різноманітність пам'яток:

- в Індії розташовано 29 об'єктів Всесвітньої спадщини;

- одне з чудес світу - Тадж-Махал щорічно відвідує близько 900 тис. іноземних туристів;

- значна берегова лінія передбачає наявність численних пляжів.

3. Державна підтримка:

- кошти, що виділяються урядом, на розвиток туризму щорічно зростають (наприклад, у 2015 р. із загального бюджету в 200 млн. дол. США на просування внутрішнього туризму було направлено 12 млн.).

Таблиця 1.1

Число іноземних прибуттів до Індії, 2012-2019 рр.

Рік	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
ЧП (млн.чол.)	4,45	5,08	5,28	5,17	5,78	6,31	6,58	3,31

З табл.1.1, видно, що протягом 2012-2019рр. в числі іноземних прибуттів спостерігалось поступове зростання, а потім спад. І в підсумку за цей період залишилося на одному рівні. Починаючи ж з 2009 р. видно поступове зростання. Це пов'язано з тим, що до 2008 р. уряд Індії розробляв політику у сфері туризму, проте не підтримував її. З 2008 р. Міністерство туризму країни виробило єдину стратегію з просування Індії на світовому ринку туризму. Найнята Міністерством фірма з реклами та маркетингу «Ogilvy & Mather» (Індія) створила нову кампанію, спрямовану на збільшення потоку туристів в країну. Ця кампанія, розроблена в 2008 р., проводиться досі і називається «Incredible India» («Неймовірна Індія»). Вона

введена як спосіб залучити туристів, показуючи різні сторони індійської культури та історії. Починаючи з 2009 р. по 2018р. видно впевнене зростання числа прибуттів: з 2,73 млн. чол. до 6,58 млн. чол. Виходячи з формули: $П = (C/v - 1) * 100\%$, де C – число після зміни, v - початкове число, $П$ - зміна у відсотках: $П = (6,58 / 2,73 - 1) * 100 \% = 141\%$. Відповідно число прибуттів зросло на 3,85 млн. чол., тобто в 2,4 рази або на 141% за даний період. При цьому туристи в країну прибувають як наземним транспортом, так і водним і повітряним.

Туристи прибувають до Індії в основному на повітряному транспорті. Це пояснюється тим, що країна віддалена від основних туристських ринків світу (Європа, США). І туристи з цих регіонів можуть дістатися до Індії саме літаком. А оскільки в даний час країна стає все більш популярною дестинацією, багато авіакомпаній світу пропонують перельоти в різні аеропорти: Делі, Колката, Мумбаї, Ченнай і ін. Крім того, можна сказати, що авіатранспорт завжди лідирував і в даний час набуває великої популярності, проте практично залишається на одному рівні. Наземний транспорт же, навпаки, втрачає позиції, він з кожним роком все більше поступається авіап перевезенням. Водний транспорт не конкурує з іншими і становить менше 1%. Необхідно відзначити, що туристи прибувають в різні аеропорти, порти країни, а також перетинають кордон на різних постах (табл. 1.2).

Отже, в основному за останні роки іноземні туристи прибували в Міжнародний аеропорт ім. Індіри Ганді в Делі (більше 30%). Потім йде аеропорт в Мумбаї. І вже після - аеропорти Ченна, Бангалора і Колкати. Це пояснюється тим, що саме ці міста є найбільшими в Індії, а також основними центрами для початку подорожі по країні. Решта аеропортів, портів і наземних постів складають менше число. Варто виділити прикордонний пост Харідашпур, розташований на кордоні з Бангладеш. Через цей пост в країну в'їжджає понад 6% іноземних туристів. Крім того, слід зазначити 10 країн, звідки туристи прямують до Індії. Це, в першу чергу, США, Європа, а також прилеглі країни (табл. 1.2).

Таблиця 1.2

Іноземні туристські прибуття з Топ – 10 країн, 2014-2018рр.

Страна	2014		2015		2016		2017		2018	
	Млн. ІТП	%	Млн. ІТП	%	Млн. ІТП	%	Млн. ІТП	%	Млн. ІТП	%
США	0,83	15,4	0,80	15,7	0,93	16,1	0,98	15,6	1,04	15,8
Велико-Британія	0,79	14,7	0,75	14,7	0,76	13,1	0,79	12,7	0,79	11,9
Бангладеш	0,54	10,1	0,46	8,9	0,43	7,5	0,46	7,3	0,49	7,4
Шрі-Ланка	0,23	4,3	0,24	4,7	0,27	4,6	0,31	4,9	0,29	4,5
Канада	0,22	4,2	0,22	4,3	0,24	4,2	0,26	4,1	0,26	3,9
Німеччина	0,21	3,9	0,19	3,8	0,23	3,9	0,24	3,8	0,26	3,9
Франція	0,22	4,1	0,19	3,8	0,23	3,9	0,23	3,7	0,24	3,7
Малайзія	0,12	2,2	0,13	2,6	0,18	3,1	0,21	3,3	0,19	2,9
Австралія	0,15	2,8	0,15	2,9	0,17	2,9	0,19	3,1	0,20	3,1
Японія	0,15	2,8	0,12	2,4	0,17	2,9	0,19	3,1	0,22	3,3
Всього (10 країн)	3,46	64,5	3,25	63,8	3,61	62,2	3,86	61,6	3,98	60,4

Таким чином, незважаючи на віддаленість, Індію відвідують в основному туристи з США (більше 15% за останніми даними), Європи (Великобританія, Німеччина, Франція), сусідніх країн (Шрі-Ланка, Бангладеш), а також з країн Азіатсько-Тихоокеанського регіону.

Тим не менш, в останні 5 років лідирують США, Великобританія, Бангладеш, Шрі-Ланка і Канада. Вони міцно займають перші 5 позицій.

Туризм в Індії розвинений нерівномірно, цьому сприяє нерівномірне розташування природних і антропогенних туристських ресурсів по країні (табл. 1.3). На узбережжі розвинений пляжний відпочинок, практично у всіх регіонах - релігійний туризм, в Центральній Індії – велике значення має пізнавальний туризм, в індійських Гімалаях – активні види туризму.

Таблиця 1.3

Частка індійських штатів в іноземних туристських прибуттях, 2018 р.

Штат(союзні території)	Іноземні туристичні прибуття	
	Млн. дол.	%
Махараштра	5,12	24,7

Таміл Наду	3,56	17,2
Делі	2,35	11,3
Уттар-Прадеш	1,99	9,6
Раджастхан	1,45	7,0
Західна Бенгалія	1,22	5,9
Біхар	1,09	5,3
Керала	0,79	3,8
Карнатака	0,59	2,9
Хімачал-Прадеш	0,50	2,4
Інші	2,05	9,9
Всього	20,71	100,0

У таблиці 1.3 відображені найбільш відвідувані штати іноземними туристами в 2018 р. Це штати Махараштра, Західна Бенгалія і Таміл Наду зі столицями Мумбаї, Колката і Ченнай відповідно. Це відбувається тому, що ці міста одні з найбільш великих, а також саме сюди в першу чергу прибувають туристи з-за кордону для подальшої подорожі по країні. Штати Уттар-Прадеш і Раджастхан, а також національний столичний округ Делі відвідуються через концентрацію тут найбільш відомих за кордоном пам'яток країни. Тут знаходиться так званий Золотий трикутник (Делі, Джайпур, Агра) – найбільш популярний маршрут серед іноземних туристів. Перше, що приваблює туристів – одне з чудес світу і візитна картка країни, Тадж-Махал (Агра), який щорічно відвідують близько 1 млн. іноземних туристів і до 3 млн. індусів.

Тадж-Махал вважається символом великої любові. Він розташований на березі річки Ямуни, побудований Шах-Джаханом в пам'ять про свою дружину Мумтаз-Махал, яка померла при пологах 14-ї дитини. Тадж-Махал споруджений з білого мармуру і оброблений дорогоцінними і напівдорогоцінним камінням. Побудований за 22 роки: з 1631 по 1653рр. Штати Керала і Карнатака найбільш популярні серед туристів, що віддають перевагу пляжному відпочинку, а також тут розвиваються йога і аюрведа.

У штаті Біхар розташоване місто Бодхгайя, що привертає в першу чергу увагу буддистів. Тут, за переказами, Будда знайшов просвітлення. Це одне з

чотирьох основних місць паломництва в буддизмі. Штат Хімачал-Прадеш розташований в індійських Гімалаях. Тут розвиваються активні види туризму. Крім того, тут розташоване місто Дхарамсала з резиденцією Далай-лами XIV. Слід зазначити, що в останні десятиліття активно розвивається внутрішній туризм. Відбувається це завдяки підвищенню рівня доходів у країні, а також завдяки державній політиці у сфері туризму (табл. 1.4).

Таблиця 1.4

Число внутрішніх туристів, 1997-2017 рр. [4]

Рік	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Число туристів, млн.чол.	462,3	526,6	563,0	668,8	747,7	864,5

Ми бачимо зростання кількості подорожей всередині країни.

Число туристів завжди зростає з ростом доходів населення. Крім того, розвивається діловий туризм всередині держави. Відповідно поліпшується інфраструктура. Також індуси подорожують часто з релігійними цілями, з метою паломництва. Вони відвідують чотири святих місця, які називаються Чар-дхам, розташовані в різних частинах Індії: Бадрінатх на півночі, Рамешварам на півдні, Дварка на Заході і Пурі на сході. Вважається, що їх повинен відвідати кожен індуїст. Слід зазначити, що священних міст в країні безліч. Вони відносяться до різних релігій: індуїзм, буддизм, християнство, іслам, сикхізм та ін. враховуючи, що населення Індії станом на 2018 р. становить 1,237 млрд., а число туристів – 864,53 млн. чол.

Таким чином, ми бачимо, що практично 70% населення подорожують. Однак необхідно брати до уваги той факт, що деякі жителі не подорожують зовсім, а деякі – по кілька разів на рік, причому з різними цілями (відпочинок, ділові поїздки, паломництво). Також число туристів різко зростає під час Кумбха-Мели. Це обряди масового паломництва індусів до святих індуїстських місць, що проводяться раз в 6 або 12 років.

Необхідно відзначити, що в п'ятирічному плані з розвитку туризму, виданому Міністерством туризму Індії звертається увага на такі аспекти [8]:

кількість іноземних туристичних відвідувань має зрости до 35,96 млн.; кількість внутрішніх туристів до 1,45 млрд. чол.; збільшення доходу від туризму з 14,19 млрд. \$ до 30,3 млрд.\$; зростання числа робочих місць з 53 млн. до 77,5 млн.; збільшення номерного фонду з 130 тис. номерів до 310 тис.; створення нових навчальних закладів з підготовки та перепідготовки кадрів; розвиток турінфраструктури.

Для поїздок на невеликі відстані іноземні туристи, як правило, вважають за краще використовувати таксі або більш бюджетні моторикші (криті мотоцикли з причепом). У разі, якщо вартість поїздки не обговорена заздалегідь з оператором (служба т.зв. prepaid taxi), домовляючись з водієм слід знижувати ціну, простіше кажучи, торгуватися. При наявності певних навичок можна знизити вартість поїздки в кілька разів. Це пояснюється тим, що часом водії, які бажають заробити на іноземних туристах, сильно завищують ціни, а також можуть спеціально поїхати обхідним шляхом, або «нарізати кола», щоб поїздка здавалася довгою. Для того, щоб не опинитися в такій ситуації, важливо заздалегідь поцікавитися у оточуючих, скільки може коштувати поїздка по необхідному маршруту, і який час вона повинна займати. Розраховуючи необхідний для поїздки час, слід враховувати завантаженість індійських доріг, велику кількість автомобільних пробок у великих мегаполісах і в цілому невелику (близько 40 км на годину) середню швидкість руху, що також пояснюється великою щільністю транспортного потоку.

Що стосується наземного громадського транспорту, незважаючи на те, що він дуже добре розвинений, туристи не часто користуються ним, вважаючи за краще з боку спостерігати за дуже мальовничим пересуванням. У ряді великих індійських міст працює метро, що займає одне з перших місць в світі за кількістю пасажирів, що щодня перевозяться. Індійське метро відрізняється жорстким контролем безпеки (при вході відбувається 100% огляд багажу пасажирів на рентген-апараті) і наявністю окремих вагонів для жінок, вхід в які для чоловіків карається штрафом. У наземному транспорті

також існує поділ на чоловічі і жіночі місця, хоч за його дотриманням і стежать набагато менш уважно, зазвичай чоловіки можуть займати місця справа, а жінки зліва від проходу.

Багато державних і приватних компаній пропонують також орендувати автомобілі, при чому ця послуга виявляється досить бюджетною. Однак, оскільки в Індії лівосторонній дорожній рух і дуже специфічна дорожня ситуація, можна не звиклим до азіатської манери їзди водіям рекомендувати взяти в оренду автомобіль з водієм. Зручною опцією виявляється можливість орендувати машину з водієм-гідом для поїздок між містами, багато фірм готові по інтернету допомогти клієнту скласти маршрут такої подорожі, заздалегідь забронювати житло необхідного класу по всіх точках маршруту, підібрати відповідний автомобіль і зустріти клієнта прямо в аеропорту. Такий пакет турпослуг виявляється порівняно недорогим, а кількість фірм, що пропонують подібні послуги в інтернеті, дуже велика.

Важливим для туриста моментом виявляється обмін валюти. Його можна зробити в аеропортах, на вокзалах, в офісах великих банків і туристичних фірм, а також в спеціальних пунктах. Існує і так званий чорний ринок обмінних операцій, на якому часто можуть запропонувати більш вигідний курс обміну. Погоджуючись на подібні пропозиції, важливо пам'ятати, що подібна угода не є законною, і що відсоток шахрайства на чорному ринку досить великий. При здійсненні легальних обмінних операцій потрібно мати при собі паспорт. Дуже рекомендується зберігати квитанцію про обмін, в ряді штатів вона може знадобитися в разі покупки залізничних квитків, а також стане в нагоді для здійснення операції зворотного обміну рупій при виїзді з Індії. Індійська рупія є єдиною легальною валютою для розрахунків на території Індії. Найчастіше туристи, які відвідують Індію, везуть з собою долари або євро, саме їх можна поміняти повсюдно. Гроші потрібно міняти завчасно, в провінційних містах може бути дуже мало обмінних пунктів, вони можуть працювати всього кілька годин в день. Загальновизнаною для Індії проблемою є недостатня кількість банкоматів, в

той час як термінали для оплати по карті можна зустріти навіть в найвіддаленіших куточках країни [8, с. 46].

Індійська кухня нескінченно багата і різноманітна, її відмінною рисою є незвична для європейця велика кількість спецій. Тим, хто не може вживати занадто гостру їжу, слід заздалегідь і дуже настійно попередити про це офіціанта або кухаря. У туристичних центрах без всяких труднощів можна придбати європейські страви і продукти.

Купуючи в Індії овочі, фрукти, та й інші продовольчі товари, важливо пам'ятати про неухильне дотримання правил гігієни. Доцільно носити при собі антисептичну рідину або серветки, вживати тільки бутильовану воду і віддавати перевагу стравам, які пройшли тривалу термічну обробку. Варто також мати з собою запас звичних ліків.

Для індійців актуальні численні харчові заборони - табу, які часто пояснюються міркуваннями морального спрямування. Важливо пам'ятати, що індуси ні за яких умов не вживають в їжу яловичину, мусульмани – свинину, а близько половини індійців суворі вегетаріанці. Непросто складається ситуація з вживанням алкоголю: для дуже багатьох це також табу. Безперечно, індійці не стануть очікувати від іноземців слідування індійським харчовим традиціям, але відсутність поваги до них, демонстративне нехтування ними неминуче викличуть заслужене обурення.

Слід пам'ятати і про те, що ліва рука традиційно вважається нечистою, і нею не слід передавати предмети і, тим більше, торкатися до їжі. Неприйнятними з точки зору індійського етикету також є пози, коли ноги виявляються «задертими», витягнутими в чиємусь напрямку.

При відвідуванні релігійних святинь або традиційно не туристичних місць потрібно стежити за тим, щоб зовнішній вигляд відповідав. Не варто відвідувати храми, а також місця скупчення народу в шортах або коротких спідницях, з непокритими плечима і ліктями. При вході в храм (незалежно від того, якій релігії він належить) прийнято знімати взуття, в ряді випадків необхідно також покрити голову [31, с. 99].

У місцях великого скупчення народу слід побоюватися кишенькових злодіїв і жебраків, уважно стежити за своїми речами. Також важливо ні в якій ситуації не втратити самовладання, кричати і лаятися.

Подальший розвиток бренду "Неймовірна Індія":

1. проведення широкомасштабних рекламних заходів; розвиток нових ринків – СНД, Близький Схід, африканські країни;

2. відкриття нових представництв за кордоном; розробка і просування нових турпродуктів: медичний туризм, аюрведа-тури, гольф, поло, езотеричні подорожі, круїзний, пригодницький, активний та ін.

Також Індія планує повністю перейти на видачу туристичних віз в аеропортах прильоту.

Отже, політика Міністерства туризму Індії всіляко сприяє розвитку як міжнародного, так і внутрішнього туризму. Це видно за таблицями, наведеними вище. Ми бачимо неухильне зростання числа іноземних туристів в Індії, а також зростання числа внутрішніх туристів. Таким чином, можна зробити висновок, що політика з розвитку туризму в країні проводиться правильно.

РОЗДІЛ 2. ТУРИСТИЧНІ РАЙОНИ ТА ЦЕНТРИ КРАЇНИ

2.1 м. Делі

Туристичні центри Індії притягують мандрівників з усього світу своєю таємничістю, давньою історією і релігійними традиціями, і просто відпочинком на пляжах, шопінгом і розвагами.

Делі - столиця Індії і друге за величиною місто країни (після Мумбаї), користується популярністю у туристів завдяки великій кількості пам'яток і переплетення різних культур. Делі не завжди було столицею Індії, але як місто, через яке йдуть всі дороги, завжди відігравало головну роль. Його збудували на рівнинах біля броду через річку Ямуна (Джамна), на шляху між Західною, центральною і Південно-Східною Азією. Вважається, що він був частиною легендарного міста Індрапрашта, який розташовувався в Махабхараті більше 3000 років тому, але є свідчення того, що ця територія була заселена всього 2500 років тому [39].

Делі неодноразово ставав метою завойовників з північного заходу. Кожен з них дуже часто руйнував роботу своїх попередників, але місто залишається чудовим зібранням пам'ятників імперської історії Індії.

На підставі останніх археологічних знахідок можна припускати, що ділянка на Джамні, можливо, була домом героя «Махабхарати» Юдхіштіра, що жив в 1000 році до н. е. Наскальні написи часів імператора Ашоки вказують, що Делі був головним пунктом на торговому шляху між північно-західним кордоном і Бенгалією в III столітті до н. е. Раджпути з роду Томар зробили його своєю столицею в 736 році н. е. і назвали Ділліка (Dhillika), і він був центром воєн клану, поки мусульмани не завоювали його, а Кутб уд-дін Айбак заснував тут свій Султанат у 1206 р.

З появою Моголів в 1526 р столиця перебувала по черзі в Делі і Агрі, і кожен правитель стверджував свої смаки в архітектурі.

За правління англійців Делі не мало першорядного значення. У той час панували порти Калькутта, Бомбей і Мадрас, і тільки в 1911 році Делі ще раз став гордою столицею імперії.

На південному краю міста розташований мінарет Кутб-Мінар (Qutb Minar), символ впливу ісламу на Індію. Його почав будувати перший султан Делі Кутб уд-Дін, але будівництво було завершено лише в 1368 р 73-метрова вежа була зведена на честь завоювання султанами Делі.

Вежа складається з п'яти ярусів, кожен з яких являє собою циліндр з гострими і закругленими ребрами, що звужується догори. Яруси відокремлюються один від одного балконами. Вершина вежі недосяжна, оскільки до неї ведуть вузькі сходи, по яких небезпечно підніматися, тому найкраща точка для панорамного огляду міста — останній поверх одного з найвищих сучасних готелів [38].

Поруч з мінаретом Кутб-Мінар розташована зруйнована мечеть Кувват аль-Іслам (Quwwat-ul-Islam-Masjid, що означає «могутність ісламу»). Вона була зведена місцевими індуїстськими ремісниками, оскільки у Кутба не було кваліфікованих робітників-мусульман. Матеріал взяли з 27 індуїстських і джайнських храмів, зруйнованих власними слонами ремісників. Мечеть - це храмові стовпи, поставлені один на одного. Скульптури були замазані, але індійські різьблені орнаменти залишилися. Ісламський архітектурний стиль проявляється в п'яти арках з характерними загостреними вершинами в молитовному залі, але навіть тут прикраси відрізняються натуралізмом і виконані в індійському стилі. У внутрішньому дворі мечеті стоїть семиметрова Залізна колона (Iron Pillar), що збереглася з IV ст. і принесена сюди раджпутськими засновниками Діллїки, але ніхто не знає звідки. Навіть після 1600 років стояння під мусонними дощами вона не покрилася іржею. Вважається, що цей пам'ятник Гаруді, птиці, яка служила богу вишні засобом пересування (vahana), володіє особливими властивостями.

На схід від воріт Індії в Нью-Делі на стародавньому насипі розташований застарілий форт XVI ст. Пурана-Кіла (Старий форт). Зараз вважається, що на тому місці, де стоїть Пурана Кіла, знаходився перше древнє «місто» Делі, назване «Індрапрастха» і засноване династією Пандавів з «Махабхарати» [40].

Найдавнішою будівлею періоду Моголів в Делі є мечеть Кіла-Кухня Масджид (Qila-i-Kuhna-Masjid) з ретельно вирізаним карнизом з витончених стрілочастих арок. Ця будівля ілюструє важливий перехід від тюрксько-афганського стилю до вишуканого стилю Моголів, на який вплинуло перське мистецтво. Мечеть була побудована в 1541 р Шер-шахом.

Шер-Мандал (Sher-Mandal), восьмикутна вежа, розташована на південь від мечеті, служила Шер-шаху палацом задоволень, але їй судилося стати місцем смерті його конкурента і наступника, Хумаюна.

Після смерті Хумаюна його вдова Хаджі Бегум вибудувала в Нізамуддіні чудовий пам'ятник, гробницю Хумаюна. Пізніше він надихав архітекторів при спорудженні Тадж-Махала. Пам'ятник розташований на піднятій терасі в центрі обнесених стінами галявин, затінених деревами, але без води. Виконана з тонко скомбінованих матеріалів - червоного пісковика і красивого білого мармуру, обробленого сірим. Величний купол об'єднує чотири восьмикутні камери над ґратчастими арками тераси. Це перший типовий шедевр архітектури Моголів. Численні шестикутні зірки в головних арках - це не Єврейські зірки Давида, а езотеричні емблеми, які можна побачити по всій країні [42, с .25].

Піднесений над старим Делі Червоний форт (Лал-Кіла) був побудований Шах-Джаханом, коли він переніс столицю з Агри знову в Делі. Його спорудження було закінчено в 1648 р. За валами форту знаходиться цитадель Делі, що представляє собою скоріше палац, велика частина якого оброблена білим мармуром, і лише невелика — місцевим червоним пісковиком. Вважається, що над його проектом працював той же архітектор, який зводив Тадж-Махал.

На оголеній скелі на північний захід від Червоного форту знаходиться інша велична будівля, споруджена при правлінні Шах-Джахана, Джама Масджид (Jama Masjid, Велика п'ятнична, або Соборна, мечеть). У спекотні дні вранці або пізно ввечері її майже не видно, але в інший час можна побачити три сходи, що ведуть до арочних входів в мечеть.

Внутрішній дворик площею 100 м² оточений довгими колонадами з павільйоном у кожному кутку. Молитовний зал оформлений в імперському стилі, з двома ліхтарями у формі лотоса на двох стовпах біля воріт, з витончено виступаючими балконами на мінаретах і смугами, що підкреслюють форму опуклих мармурових куполів.

Джантар Мантар (Jantar Mantar) розташований на південь від площі Коннаут і є, можливо, найдивнішим пам'ятником в Нью-Делі. Важко повірити, що ці химерні форми, сходи, що ведуть в нікуди, і вікна в стінах без кімнат були побудовані в 1724 р серйозним вченим, а не в минулому столітті яким-небудь божевільним архітектором. Насправді це астрологічна, а точніше, астрономічна, обсерваторія раджпутського короля Джай Сінгха II з Джайпура. Її центральна частина являє собою прямокутний трикутник, Самрат-Янтра (головний інструмент), з куполом, що діє як сонячний годинник з точністю до половини секунди. На додаток до цієї споруди він побудував ще чотири — в Удджайні, Варанасі, Матхурі і в його рідному Джайпурі.

Біля Джантар Мантар можна спостерігати радісну атмосферу, що супроводжує популярні індуїстські ритуали в Хануман-Мандір (Hanuman Mandir, храм бога мавп Ханумана). Хануман - добре божество, в яке вірили до воцаріння класичного індуїзму. Це пояснює, чому ніхто навіть не думає ображати маленьких лангурів (тонкотілих мавп) і макак, що бігають тут.

Площа Коннаут розташована на осі північний схід - південний захід, що зв'язує мечеть Джама Масджид в старому Делі з парламентом Індії, Сансад бхаван (Sansad Bhavan). Виконана за проектом знаменитого Герберта Бейкера, занадто масивна ротонда з колонами, що прикрашає будівлю парламенту, виглядає найкраще при нічному освітленні [38].

Будівля резиденції віце-короля, тепер президентський будинок, Раштрапаті Бхаван (Rashtrapati Bhavan), має крила, що відходять від великого сіро-синього купола центрального корпусу. Знаходяться на його території спокійні ставки і сади з галявинами, що підкреслюють пишність розквіту

Англії. Будівля розташована на штучному пагорбі на проспекті, де проходять урочисті процесії, Радж Патх (Rajpath), який засаджений парковими рослинами. На цьому проспекті в День Республіки, 26 січня, проходять паради. На іншому кінці Радж Патх знаходяться Ворота Індії (India Gate), військовий меморіал, створений за проектом Едвіна Льютенса в стилі Триумфальної арки, який віддає данину поваги 90 тисячам солдатів індійської армії, загиблих у Першій світовій війні.

У Національному музеї (National Museum) на Джан Патх (Janpath), на південь від Радж Патх, міститься незрівнянне зібрання антикваріату, що охоплює 5000 років індійської історії. Експонати зібрані з усього субконтиненту. Любителі старовинних залізниць отримають задоволення на виставці старовинних парових двигунів в Національному залізничному музеї (National Rail Museum), розташованому на відкритому повітрі по сусідству з Чанакіапури (Chanakyaपुरी), на північний захід від Радж Патх.

Меморіальний музей Неру (The Nehru Memorial Museum) присвячений незалежності і життю першого прем'єр-міністра Індії. Він розташований на Тін Мурті-роуд (Teen Murti Road) в будинку, де до Неру жив Головнокомандувач індійською британською армією.

Делі - фантастичне місце для шопінга, де є все, від базарів до дорогих ювелірних butikів. Тут чудовий вибір різних речей ручної роботи, тканин, одягу, килимів, ювелірних прикрас і калейдоскоп сарі.

2.2 Північний (м. Амрітсар)

Один зі священних міст Індії і центр релігії сикхів колоритний Амрітсар розташовується в північно-західному штаті Пенджаб, зовсім поруч з пакистанським кордоном. Для туристів місто цікаве насамперед головним пам'ятником сикхізму - чудовим золотим храмом, — що стоїть посередині мальовничого водоймища безсмертя, в якому невпинно купаються послідовники цієї релігії, щоб очиститися і доторкнутися до божественного.

В Амрітсарі і околицях чимало й інших цікавих храмів, ашрамів і палаців, а головним туристичним атракціоном служить щовечірня церемонія закриття державного кордону між Індією і Пакистаном, яку можна з повним правом назвати апофеозом абсурду, хоч і барвистим. Делі і Амрітсар пов'язують регулярні внутрішні рейси, час у польоті - одна година. Аеропорт Амрітсара знаходиться в 11 км від міського центру, дістатися до якого можна на таксі (також зручно попередньо замовити трансфер від готелю).

Шанувальники пересування по індійських залізницях також не залишаться розчарованими: до Амрітсара можна дістатися на потязі з Делі, Колькатті, Мумбая, Варанасі, Патні та інших міст країни [39].

Амрітсар - відмінне місце для того, щоб купити цікаві сувеніри з сикхською символікою: півмісяці «ханда», браслети «карас», традиційні шпаги, кинджали і т.п. вони в достатку продаються в магазині при золотому храмі. Ще там можна купити записи з музикою сикхів, а також з музичною спадщиною всього Пенджабу. Сувеніри регіону - барвисті пенджабські туфлі «джутті», які не тільки привабливі на вигляд, але і зручні, і вишиті вручну в традиційній техніці «фулкаарі» багатобарвні Шалі і Сарі. Їстівні сувеніри Амрітсара - приправлені спеціями боби «варіан». Головна визначна пам'ятка міста - це, зрозуміло, чудовий золотий храм, розташований на острові посередині водойми безсмертя, до якого ведуть біломраморні ворота, що самі по собі є окремою будівлею. У храмі зберігається Священний сувій Аді Грант, і протягом дня його невпинно читають. Будівля двоповерхова, всюди можна побачити скульптури святих і чудові прикраси інтер'єру. На другому поверсі розташовується Музей сикхізму, в якому виставлені картини, що зображують життя святих, і їх особисті речі. Навпроти Золотого храму можна побачити Верховну Раду сикхів.

Золотий храм відкритий з шостої ранку до другої ночі, і має сенс відвідати його двічі: вдень злитися з строкатим натовпом паломників, а вночі помилуватися на чудове підсвічування.

У п'яти хвиликах ходьби від Золотого храму знаходяться сади Джалліанвала. Місце мальовниче, але сумне: саме тут в 1919 році британськими військами була розстріляна мирна демонстрація індусів. На згадку цієї події в садах споруджено меморіал [31, с.100].

Дивовижний печерний храм Шиш-Махал присвячений жінці - Святий Лал-Деві. Щоб дістатися до молитовного залу, потрібно пройти по печерних лабіринтах, вузьких проходах і підземних струмках. У центральному приміщенні храму можна побачити індіанок, що моляться: сюди приходять просити послати дитину.

Ще неодмінно варто відвідати Літній палац Махараджі, в стінах якого, крім прекрасних інтер'єрів, розташовується музей: представлені картини, зброя, монети і предмети побуту сикхського періоду.

Цікаво буде вибратися з Амрітсара в коротку поїздку в містечко Рам Тірт (11 км від міста), де, за повір'ями, красуня Сита-Деві народила богу Рамі синів Лува і Куша. Вартий уваги колодязь: легенда приписує його «авторство» пустотливому Хануману. Пізніше тут розташовувався ашрам святого Балмики, відомий написанням багатьох важливих містичних текстів, і до сих пір тут можна побачити його хатину.

Курайозна, сміховинна і абсурдна, але виключно барвіста подія трапляється щовечора між 16 і 18 годинами (на заході сонця) в прикордонному місті Аттарі-Вага в 32 км від Амрітсара. Супроводжувана войовничим маршем парадно одягнених військових з обох сторін церемонія по суті своїй зводиться до спуску державних прапорів і замикання чавунних воріт на засув, але пафосу, з яким це обставлено, можуть позаздрити Державні прийоми на вищому рівні. Все зійшлося тут - і комічні помпони і плюмажі у формі прикордонників, і задирання ніг у марші вище голови, і різкі рухи головою, покликані залякати противника, але на ділі нагадують півнячі повадки, і спопеляючі погляди в бік зневаженого ворога. Ворота, зрозуміло, зачиняються з максимально можливим брязкотом і щедро обвішуються замками. Кордон закритий - вночі можна спати спокійно.

В очікуванні початку церемонії глядачів розважають національні ансамблі «бхангра». Для зручності глядачів передбачені трибуни: VIP-місця розташовані прямо біля воріт, далі ділянка для іноземних туристів, зона тільки для жінок — з дітьми або без (близько 80 м від воріт) — і загальні трибуни.

Амрітсар розділений на дві частини переплетенням залізничних ліній. Старе місто, де розташовані Золотий храм та інші історичні пам'ятки, пов'язане з 12 середньовічними воротами, знаходиться на південний схід від залізничної лінії. Це захоплююча територія для дослідження, з розгалуженою мережею вузьких базарів, немов проносяться крізь століття. Сучасний Амрітсар випадково виріс навколо декількох бульварів колоніальної епохи. Блискучі торгові центри та висококласні готелі свідчать про процвітання міста, але через насичений рух важко вийти на вулицю і прогулятися. Для переходу зі старого міста до нового найкраще використовувати авто-рикшу, але коли ви перебуваєте в Старому місті, найкраще пройтися пішки – частіше це найшвидший спосіб пересування. Таксі до Золотого храму часто висаджують пасажирів на площі Фурвара, звідки можна пройти ще кілька сотень метрів.

2.3 Західний (м. Джайпур)

Одним з найкрасивіших курортних міст Індії є Джайпур. Джайпур - це столиця штату Раджастан в Індії. Туристи називають його рожевим містом за унікальну архітектуру. Справа в тому, що всі будівлі старого кварталу міста пофарбовані в рожевий або теракотовий кольори. Прийнято вважати, що будови викладені камінням рожевого кольору, але самі індійці вірять в іншу історію про виникнення рожевого міста. Джайпурці говорять на мовах хінді, раджастані, сіндхі або панджабі. Місцева валюта - індійські рупії або американські долари. Столиця Раджастана - це гарне місто з незвичайною архітектурою [40].

Джайпур є відносно молодим містом. Він був заснований в 1727 році великим воїном Джаєм Сінгх другим. Джаю довелося взяти управління містом в свої руки ще в дитинстві. Старший махараджа Бішана Сінгх помер, коли Джаю ледь виповнилося 12 років. Штат був окремим царством, а центром був названий Амбер (11 км від Джайпура). Чисельність населення зростала з кожним роком, а ресурси виснажувалися. Тоді Джай прийняв рішення розширити територію і вибудувати нову столицю — Джайпур. Майже через 50 років після заснування містом почав правити Рам Сінгх. Одного разу махараджа очікував візиту принца Уельського. На честь високого гостя будівлі були перефарбовані в рожевий колір. Відтоді "народний" колір міста не змінювався.

Загальна площа міста - 484,6 км². З висоти пташиного польоту Джайпур виглядає як прямокутник. А карти говорять про те, що місто складається з 9 прямокутників. Так було задумано великим Джаєм. Два квартали міста повинні були включити в себе палаци та інші величні будівлі, а сім інших створювалися для простого населення. Коли Джайпур тільки будувався (а це тривало кілька років) махараджа користувався порадами знаючих архітекторів, які вкладали всю душу в нове будівництво [38].

Через багато років змінилася влада, населення зросло до 4 мільйонів, але архітектура старого центру залишилася недоторканою. Індійці шанують історію міста і пам'ять махараджів, численні палаци та інші визначні пам'ятки. А коли в це казкове місто потрапляє турист, він ніби заряджається цією енергією. Іноземець, що вперше опинився в Джайпурі, надихається казковими видами і починає з трепетом ставитися до цієї культури. "Краще один раз побачити, ніж сто разів почути" - так, це про Джайпур. Краса столиці Раджастана полягає в його пам'ятках:

- архітектурний;
- культурний;
- історичний;
- природний.

До архітектурних пам'яток Джайпура можна віднести наступні будови:

- палацовий комплекс Сіті Палас;
- колодязь Чанд Баорі;
- Хава Махал (Палац Вітрів);
- палац Джал-Махал.

Сіті Палас - це палацовий комплекс, побудований в середині XVIII століття. Кожен турист, який приїхав в Джайпур, повинен відвідати це місце. Палаці, що входять в цей комплекс, оточені огорожею, а вхід є тільки з одного боку. По суті, ворота - це арка висотою 15 метрів. Довжина воріт досягає 10 метрів. Найкрасивіше в цій арці - незвичайна різьба, орнаменти та прикраси. Індійці вважають, що ці ворота є окремим архітектурним пам'ятником.

Закрита частина Сіті Палас зайнята сином Бхавані Сінгха (королівський спадкоємець).

Чанд Баорі - колодязь зі сходинок. Це найдавніша будова з 3500 симетрично розташованих сходинок. Тільки так стародавні архітектори представляли видобуток ґрунтової води. Цей колодязь був побудований Раджою Чандра (династія Чахмана, VIII-IX ст). Але деякі історики вважають, що ця будова була створена до нашої ери.

Всі ступені колодязя Чанд Баорі розташовані в ідеальній симетрії.

Місцеві жителі придумали свою версію про походження колодязя. Вони розповідають туристам, що колодязь був викопаний за одну ніч якимось демоном. І нібито це була ніч напередодні нової ери, а демон (за іншою версією — привид) діяв за указом якогось чаклуна.

Глибина будови - близько 20 метрів, вона прямокутної форми, а її стіни розташовують на собі тераси (тут і збираються туристи). На одній зі стін колодязя є дві ніші, в яких встановлені статуї (бог Ганеші і богиня Дурги). Під час мусонів будова заповнюється дощовою водою, яка потім довго не йде.

Палац Хава-Махал

Хава-Махал був побудований в 1799 році. Ініціатором будівництва став махараджа Саваї Джай Сінгх, але готовий до відвідування він був вже під час правління Саваї Пратапа Сінгха. Ця будівля пірамідальної форми (5 поверхів) висотою 15 метрів. Особливість палацу у величезній кількості кімнат, кожна з яких має свій балкон, прикрашений невеликим куполом.

Хава-Махал розташований в самому центрі Джайпура, тому туристу не складе труднощів його знайти.

Джайпурці називають цю будівлю "палацом вітрів". Справа в тому, що сім'я Раджі раніше все літо проводила в цьому палаці через його прохолоди. Хава-Махал побудований з червоного пісковика, тому у вечірній час (на Заході) він стає дуже яскравим. Відмінне місце для красивих фотографій.

Зазвичай туристи приходять до фасаду палацу, але входу з цього боку немає. Зайти всередину палацу можна з боку двору. Тут і легендарні білі колони, і вікна з кольоровими вітражами, і багато інших незвичайних деталей. Стелі і стіни всередині палацу розписані найтоншим мереживним орнаментом. До Сінгха містом правили Моголи, вони були мусульманами, а в ісламі заборонено малювати портрети людей і тварин, тому всі візерунки представлені в квітково-деревному стилі [39].

Джал Махал - самий незвичайний палац Джайпура, розташований прямо на воді. Він будувався як літня резиденція для Раджів в долині серед зелених гір. Але одного разу в Індії настала страшна посуха, яка могла погубити все живе. Правитель встановив греблю недалеко від палацу, щоб утворився котлован. Поглиблення наповнилося водою, а жителі міста змогли поливати свої городи і поля. Так люди були врятовані від голоду, але нижні поверхи палацу назавжди пішли у воду. Саме тому до цього палацу не ведуть дороги, а між фасадом і водою немає ніякого зазору.

Джал Махал - це типова індійська конструкція у вигляді чотирикутника. Усередині стін повинен знаходитися внутрішній дворик (який зараз під водою), а на кутах даху стоять вежі. Але помилуватися красотою замку зсередини не можна, він закритий для публічних

відвідувань. Розглянути замок можна зі зручно розташованих оглядових майданчиків (вони є на дамбі, в горах і на набережній). Дістатися до палацу можна на тук-туку (моторикша). Від центру Джайпура до озера всього 10 км.

Яскравими культурними пам'ятками Джайпура є:

- храмовий комплекс Галтаджі (мавпячий палац);
- храм Бірла Мандір (храм Лакшмі Нараян);
- обсерваторія Джантар Мантар;
- фольклорне село Чокі Дхані [40].

Храмовий комплекс Галтаджі

Галтаджі - це комплекс старовинних храмів з басейнами. Туристи приїжджають сюди за обмиванням. Басейни наповнені водою зі священних джерел. Раніше цих водойм було багато, але зараз їх залишилося всього два. Один окупований мавпами, другий призначений для людей (той, що з водоспадом). За вхід платити не потрібно, але тут є паломники, які можуть просити пожертвування. А також тут можуть попросити плату за фотографування.

Є легенда, яка говорить про те, що раніше в цих краях було дуже посушливо. Місцевий мудрець Галав молився все своє життя, боги зглянулися над людьми і послали на землю кілька священних джерел. Люди були вдячні мудрецю, і в його честь був побудований храм. Пізніше храм обріс різними будівлями, кожна з них дуже красива і самобутня.

Храм Бірла Мандір

Бірла Мандір - це храм, побудований в першій половині XVIII століття на честь богів Лакшмі і Вішну (друга назва пам'ятки — храм Лакшмі Нараян). Бірла Мандір складається з декількох храмів і саду. Територія комплексу прикрашена статуями, які уособлюють божества (у вигляді сцен з міфології).

Кращий день для відвідування храму-п'ятниця (день богині Лакшмі).

Обсерваторія Джантар Мантар

Джантар Мантар - це обсерваторія, побудована все тим же махараджей. Савай Джай був відомий як астроном-вчений, він не міг у новозбудованому місті не побудувати «зоряне» місце. Всього він побудував 5 обсерваторій в Індії, але саме Джантар Мантар є найбільшою, саме вона в ідеальному стані збереглася до наших днів.

На санскриті слово «джантар» перекладається як «прилад», а слово «мантар» означає «мантра, формула». В астрономічному комплексі 14 будівель, які відомі у всьому світі як гігантські обчислювальні конструкції. Сонячний годинник обсерваторії визнаний найбільш габаритним. Його довжина - 27 метрів. Неймовірні масштаби приладів надихають навіть кіносценаристів, в 2006 році в цій обсерваторії було знято кілька сцен для голлівудського фільму «Поза межжя».

Найвідоміша фортеця Джайпура-форт Амбер (Амер). Завдяки масштабам і величі фортеці, місто жодного разу не було захоплене ворогами. Качвахські раджпути правили Мадхья Прадеш більше 800 років. Вони брали участь у війнах і грабували все, що могли. Це вони за рахунок награбованого почали будувати фортецю (на чолі з Маном Сінгха). Великий Джай закінчив будівництво, але сам переїхав вниз, на рівнину Джайпура. Форт зіграв важливу роль в історії міста і штату, але він не вписувався в стратегію розвитку міста, яку розробив махарадж. Так форт залишився недоторканим, а зараз він являє собою історичний пам'ятник — улюблене місце тисяч туристів. Так як форт знаходиться на схилі гори, то йти до воріт пішки дуже складно. Від Джайпура це приблизно 11 кілометрів, причому основна дорога доставить менше клопоту [32,с .28].

Форт Джайгар — Джайгарх - це фортеця, розташована зовсім близько до Амбера (близько 11 кілометрів). За задумом архітекторів, головнокомандувач повинен був мати можливість сховатися в разі нападу. Тому Джайгар і Амбер з'єднані між собою підземними переходами і лазами. По суті Амбер і Джайгар — це 2 частини однієї оборонної системи. В Амбері

проходили паради та інші важливі заходи військових, а Джайгар повинен був виконати функцію таємного бункера.

У Джайпурі є легенда, згідно з якою в підземеллях форту знаходилися скарби. Уряд штату організував дослідницьку роботу, скарбів так і не знайшли. Але цей форт багатий не тільки своєю історією. У Джайгарі є гармата, яку зібрали ще в 1720 році. У рік будівництва це була найбільша гармата на колесах. В середині фортеці є музей старої зброї, там теж вельми цікаво.

Форт Бхангар - це ще одна фортеця Джайпура. До наших днів збереглися тільки руїни, а місцеві жителі називають цей форт примарним містом. У 1613 році цей форт був зведений Бханом Сінгхою. За задумом правителя в місті повинен був жити його онук. А в 1720 році фортеця була захоплена Джаєм. Але через 60 років в Бхангар прийшов голодний час, жителі назавжди покинули свої будинки, а форт спорожнів навіки. Це лише одна з версій, чому форт перетворився на руїни.

Історики не можуть відповідати на питання, чому Бхангар перетворився на обитель привидів. Жителі Джайпура вірять, що колись в містечку жила прекрасна принцеса Ратнаваті. У неї був закоханий місцевий чаклун, але зі страху бути відкинутим він вирішив піти на обман і зачарував масло, яке повинно було потрапити до Ратнаваті. Принцеса дізналася про це і розбила флакон. Удар був такої сили, що земля здригнулася, а найбільший валун придавив хатину чаклуна. Перед смертю він прокляв Ратнаваті і всіх жителів міста - після смерті вони повинні були зникнути навіки (індійці вірять в реінкарнацію). Через рік на місто прийшла війна, яка забрала і принцесу, і інших. Відродитися вони не змогли.

Бхангар є місцем історичної значущості, тому уряд міста використовує його для розвитку туризму (це ж хороше поповнення скарбниці).

Взагалі, Індія - це тепла країна, тому лютих морозів з хуртовинами тут не буває. Але судячи з досвіду мандрівників, краще час поїздки в Джайпур -

весна, літо і осінь. Туристична індустрія тут активна цілий рік, вся справа лише в погоді.

У зимову пору року в Джайпурі досить прохолодно для подорожей: температура повітря досягає лише 15-20 градусів Цельсія вдень і 5-7 градусів вночі. Також зимова поїздка не підійде, якщо мета подорожі — яскраві, барвисті фотографії. Справа в тому, що в прохолодні місяці тут дуже туманно. Зате на цей час турагентства пропонують вигідні путівки. Головне - не забути теплий одяг.

2.4 Центральний

Центральна Індія іноді виділяється в окремий регіон, окремий від Північної Індії і знаходиться в районі В'єтнамських гір. До Центральної Індії відносять Штати Мадх'я-прадеш і Чхаттісгарх. Загальна територія Центральної Індії - 443.338 кв. км., населення - 93 млн. чол.

Найбільші міста Центральної Індії - Індор, Бхопал, Раїпур.

Центральна Індія - це слабо визначений регіон Індії, що складається зі штатів Чхаттісгарх і Мадх'я-Прадеш. Індаур, столиця Мадх'я-Прадеш, є найбільшим містом в регіоні. Інші великі міста включають Бхопал і Райпур. Держави поділяють багато лінгвістичних та культурних особливостей з Північною Індією, включаючи переважання Хінді. Штати Мадх'я-Прадеш і Чхаттісгарх були згруповані разом з штатами Уттар-Прадеш і Уттаракханд як Північна зональна Рада зі співробітництва [38].

Печери Бхімбетки показують свідчення палеолітичних поселень в сучасному Мадх'я-Прадеш. Інструменти кам'яного віку були також виявлені в різних місцях уздовж долини річки Нармада. Місця халколіта були виявлені в ряді місць, включаючи Еран, Каяту, Махешвар, Нагду і Навдатолі. У ряді місць були виявлені скельні притулки з наскельними малюнками, найдавніші з яких можна датувати 30 000 р. до н. е. Поселення людей в сучасному Мадх'я-Прадеші розвивалися головним чином в долинах річок,

таких як Нармада, Чамбал і Бетва. На початку ведичного періоду гори Віндхья утворювали південний кордон індоарійської території.

Холкарс, могутня сім'я Імперії Маратха, базувалася з Індора. Пізніше територія, яка тепер включає Мадхья-Прадеш і Чхаттісгарх, управлялася численними принцами, які вступили в допоміжний союз з британцями.

Після здобуття незалежності Штати Мадхья-Бхарат, Віндхья-Прадеш і Бхопал були об'єднані в Мадхья-Прадеш в 1956 році. У 2000 році нова держава Чхаттісгарх була створена з Мадхья-Прадеш. Регіон є частиною поясу Хінді, де Хінді сучасного стандарту є переважаючою мовою. Інші мови поясу Хінді, такі як чхаттісгархи, також поширені в регіоні.

Крім цих індоарійських мов, також говорять мовою мунда і кірку в Центральній Індії.

2.5 Південно-Західний (м.Бомбей, Бангалор)

Бомбей або Мумбай - столиця штату Махараштра, а так само торгова столиця Індії. Історія походження цього міста, дуже незвичайна. У середині шістнадцятого століття султан Гуджарату віддав португальцям сім непотрібних островів, після ними заволоділи англійці, ще пізніше Ост-Індська компанія.

У 1862 році всі сім островів перетворилися в одне ціле, після одного з колосальних землевпорядних проєктів. Бомбей став величезним мегаполісом. Якщо порівнювати Бомбей з іншими портовими містами Індії, Мумбай досить молодий. Назва у цього міста змінювалася чотири рази, але з 1997 р. його стали називати Мумбаєм, виходячи з історичної назви цієї місцевості. Розвиток міста протікав дуже інтенсивно, у зв'язку з вдалим розташуванням місцевості. Мусульмани, португальці і англійці - це три культури, які зробили величезний вплив на уклад життя і архітектуру міста [40].

Містом управляє муніципальна рада. На чолі, якої мер. Він виконує тільки номінальні функції.

Муніципальна міська рада відповідає за розвиток міста. Мумбаї розділений на 23 міських райони, на чолі яких знаходиться помічник комісіонера.

Шедевром архітектури є найкрасивіший Залізничний вокзал у світі «Вікторія». Творець цього диво вокзалу став архітектор Ф. Стівенс. Дивовижна різьба, вежі, куполи перетворюють вокзал в палац з балюстрадами. У наші дні вокзал перейменовано на честь Шиваджі.

Раніше багато мандрівників прибували в місто Бомбей по морю. Через деякий час поставили Арку. Після цього, це місце стало називатися «Ворота Індії». У 1911 році король Англії Георг V відвідав Індію, у зв'язку з цим візитом і побудували ворота. Саме ці ворота відкривали світ шовку, слонової кістки і прянощів.

Вражає будовою, розкішшю і своїм розмахом, будівля Арбітражного Суду. У будівлі пірамідальний дах.

У самому серці Бомбея, а точніше на площі Хуттама Чоук або як називають жителі, Площа Мучеників, розташований фонтан флори. Назву дали на честь римської богині. Побудований в 1869 році на честь губернатора Сера Бартла Фрере.

Готель Тадж Махал, є місцевою визначною пам'яткою. Творилася власна історія з дня відкриття готелю Тадж Махал. В обрисах стилю відчуються індійські, флоренські і мавританські ноти. У готелі зупиняються королі, махараджі, зірки Голлівуду, президенти. Масивні різьблені двері, шовкові килими ручної роботи, колони з оніксу, витончені арки, чудова колекція антикварних меблів, кришталеві люстри і сьогодні дозволяють гостям чудово провести відпочинок і подарувати відчуття індійського палацу. Готель Тадж Махал відкриває вид з вікон на Аравійське море.

Так само в Бомбеї є пам'яткою ринок Кроуфорд, розташований в центрі міста.

Легендарним і туристичним районом в Бомбеї є Колабе. Саме в цей район стікаються всі мандрівники з усього світу. Щовечора групи мандрівників виходять на прогулянку, щоб спекотним вечором пройтися чарівними вулицями колби. Насолодитися розкішними неоготичними будівлями, відчутти стиль і дух нічного мегаполісу [38].

Навіть вночі життя міста не припиняється. Нічні клуби, кафе, ресторани будуть раді бачити гостей в будь-який час доби. Кухня Гоа своєрідна, в ній є щось португальське. В основному це рибні страви або страви, приготовані з морських продуктів. Приготовані страви виглядають чудово і дуже апетитно пахнуть.

Музей Принца Уельського оточений прекрасним ландшафтом і побудований з рисами східної архітектури в 1914 році. Назву музей отримав на честь англійського короля Георга, тоді ще Уельського, який прибув до Індії в 1905 році. Відкриття музею було в 1911 році. У музеї йдеться про індійське мистецтво, представлені археологічні експонати, матеріали з природної історії та етнографії. В даний час музей визнаний одним з найбагатших музеїв в Індії. Музей пропонує помилуватися колекцією виробів з нефриту і порцеляни, індійськими мініатюрами монгольських і раджастанських шкіл, колекцією стрілецької зброї і монет. Зліва від музею знаходиться художня галерея ім. Джахангіра. Там регулярно проводяться найрізноманітніші художні виставки [39].

Не можна не сказати про ще одну з визначних пам'яток Бомбея, про мечеть Хаджі-Алі. Мечеть була побудована на честь загиблих у водах Аравійського моря святих мусульман по дорозі в Мекку. Тільки лише під час відливу можна безпечно дістатися до мечеті, по довгому перешийку, який майже повністю ховається під водою при припливі. Так само недалеко від мечеті знаходиться бомбейський планетарій імені Неру.

Одним з найбільш густонаселених і багатих пам'ятками індійських міст є Бангалор. Це справжній діловий центр Індії. Столиця Карнатака, Бангалор,

простягається в південній частині Індії. Це місто вважається третім за населеністю всіх міст Індії.

Вся територія міста порівняно рівна, рівнинна. Виняток становлять поверхні невеликих пагорбів, що проходять через центр Бангалора до південних районах.

Найвищою точкою міста є північна частина селища Доддабеттахаллі, приблизно 962 метри над рівнем моря.

На території міста немає жодного великого водоймища, але буквально в 60 км від нього протікають річки Пеннар і Аркаваті. У межах самого міста протікає невелика річечка Врішабхаваті, притока річки Аркаваті. Саме через цей приплив і проходять стічні води Бангалора. Дренажні системи були прокладені тут ще в 1922 році загальною площею 215 кв.м. ще самим засновником міста Кемпе Гоуда I, який, з метою забезпечення жителів водою, прорив ставки. Одним з таких ставків, що збереглися і донині, є Кемпамбудхі Керре.

Бангалор стрімко розвивається в галузях промисловості, електроніки, машинобудування, телекомунікацій. Це найбільший науковий і індустріальний центр Індії. Завдяки просто небувалому числу компаній, що займаються інформаційними технологіями, це місто отримало свою другу назву - Індійська Силіконова долина. Зростаюча з кожним роком економічна роль Бангалора у зв'язку з масштабним збільшенням числа інститутів і університетів наук, а також дослідницьких лабораторій, принесла місту заслужений статус одного з найпривабливіших міст третього світу на землі з розвитку бізнесу [40].

У місті ростуть в основному високі дерева з густою кроною.

Найчастіше в Бангалорі трапляються землетруси не вище 4,5 балів, незважаючи на те, що місто володіє стійкою сейсмологічною зоною.

Місцевих корінних жителів тут проживає не більше 38%. В основному тут знаходяться приїжджі з Кералли, Таміл Наду, Андра Прадеш. В

основному жителі сповідують індуїзм. Бангалор славиться своїми унікальними пам'ятками мистецтва і культури.

Побувавши тут хоч раз, обов'язково туристи повинні відвідати Бангалорський палац. Це велична споруда будувалася більше вісімдесяти років. У подальшому власник перепродав її Чамарайю Водеяру. На сьогоднішній день ця архітектурна гордість індійського народу належить самій королівській родині.

Також відомо, що Бангалорський Палац – це зменшена копія замку у Відзорі.

Ще однією найвідомішою пам'яткою в Бангалорі є Літній Палац султана Типу, побудований в 1781 році. Ця унікальна споруда була сконструйована з оригіналу палацу Дарія, який велично називав своє дітище "заздрістю небес".

Бангалорці дуже пишаються будівлею верховного Суду, побудованою в готичному стилі. Attara Kacheri виконаний з червоної цегли з зображеннями коринфських колон. Поруч знаходиться білосніжна будівля Законодавчих зборів штату, що прекрасно гармонує зі своїм сусідом.

Найбільшим за розміром і популярним серед місцевих жителів і приїжджих є Ботанічний сад під назвою Лалбаг. Створений для неквапливих прогулянок, веселих пікніків з друзями – щодня сюди спрямовуються тисячі людей. Найчастіше в Lalbagh Gardens проходять виставки фруктів і квітів. Центром саду служить чудовий палац з кришталю.

Цікавим місцем для відвідувань буде музей і парк Каббона, названий на честь комісара міста Марка Каббона. У музеї можна подивитися унікальну колекцію монет, наконечників стріл Мохенжо Даро, скульптури часів Хойсала, а також кераміку.

Храм бика, що знаходиться на південно-західній стороні Бангалора, вражає величезною статуєю бика приблизно 5 метрів заввишки і двадцять довжиною.

Обов'язково туристи мають відвідати планетарій самого Джавахарлала Неру і величний сад Хайдера Алі, в якому можна побачити більше тисячі різноманітних квітів, рослин. Саме в цьому саду зібрані понад сто п'ятдесяти видів троянд. Тут можна помилуватися штучно створеними ставками в оточенні лотосів на території саду.

Храм Ганеша, палац Махараджі, вежі і арки в стилі індосарацинії вразять своєю величністю.

Бангалор славиться своїми незвичайними і приголомшливими поїздками по місцях архітектурних унікальних будівель і пам'яток культури. Бангалор - це дивовижне індійське місто з неймовірно красивими парками, унікальними архітектурними будівлями і загадковою історією. Туристи, які приїжджають сюди на відпочинок, вражені доброзичливим і гостинним індійським народом, а також мальовничими місцями.

2.6 Південний (м. Мадрас)

Ченнаї, також Ченнай (до 1996 року - Мадрас) - місто на півдні Індії, адміністративний центр штату Тамілнад.

Можна з повною упевненістю сказати, що Чаннай – це пам'ятка не тільки Південної Індії, але і всієї країни. У його архітектурному стилі чітко видно вплив колоніального британського стилю, при цьому ми бачимо, як часом немислимо поєднуються давня і сучасна культури. Старі убогі хатини, подекуди розвалюються, стоять упереміш з сучасними офісами, нічними клубами, бібліотеками і безліччю інших закладів. Тут знаходиться кіностудія Коллівуд, друга за величиною в Індії.

У центрі міста стоїть форт Святого Георгія, цей форт був відправною точкою початку будівництва міста. Правда, екскурсії по форту не проводяться, тому що уряд штату зробив його своєю резиденцією. Недалеко від форту знаходиться Церква Діви Марії, перша Англійська церква, побудована в Індії. У Чаннай багато храмів і соборів, які обов'язково варто

оглянути. Наприклад, кафедральний собор Святого Фоми, це католицький собор, побудований в 1504 р, а в 1893 р він був реконструйований. Можна обстежити один з найдавніших храмів - Капалешварар, це святилище Шиви, він був побудований ще дравідами. На стінах храму туристи побачать розписи за мотивами індійських міфів, деякі з яких датовані 1250 роком. Нащадки цієї стародавньої цивілізації досі живуть в Індії. Ще один найдавніший храм міста, це Партхасаратхі, він був побудований в 8 столітті і присвячений богу Крішні [26, с .54].

На березі Бенгальської затоки поруч з містом розкинувся знаменитий храмовий комплекс Махабаліпурам. На його території збереглося близько двадцяти, побудованих в 7-8 століттях, храмів, наприклад такі як, монолітний храм Ганеша або прибережний храм. Можна детально розглянути створений в 7 столітті гігантський скельний барельєф «сходження Гангу на землю». На південному заході від Чиннай простилається відомий Паломницький центр "Мадурай". На території центру можна помилуватися храмом богині Мінакші, побудованому в 16 столітті, або храмовим комплексом бога Шиви з його тисячеколонним залом. Цей комплекс індуси будували протягом п'яти століть, з 12 по 17.

Вибір екскурсійних програм вражає своїм різноманіттям. Є можливість подивитися на рідкісні види антилоп в парку оленів. З'їздити в величезний серпентарій з його величезною колекцією рептилій або відвідати крокодилячу ферму, розташовану в 44 кілометрах від міста, де містяться не тільки індійські, але і африканські крокодили. Порибалити в одному з рибальських сіл, а спійману рибу на вечерю приготує кухар готелю. Побувати в джунглях, ближче познайомитися зі слонами. Прогулятися по плантації спецій.

Туристи можуть відвідати знамениту обсерваторію, засновану британською Ост-індійською компанією. В обсерваторії знаходяться такі унікальні інструменти, як астрономічний квадрант, 20-дюймовий меридіанний круг, 12-дюймовий універсальний інструмент, телескоп Кука та

інші дивовижні експонати, за допомогою яких були відкриті астероїди і змінні зірки. Саме в цій лабораторії був створений "Мадраський каталог", що включає в себе 11 тисяч зірок, і ще безліч інших дивовижних подій.

Можна здійснити поїздки в інші індійські міста і штати, помилуватися їх красою і пам'ятками. Поїздити по самому штату Тамілнад. Наприклад, в Пондічеррі можна подивитися одне з найстаріших світових альтернативних поселень «Ауровіль» або «Ашрам Шрі Ауробіндо». Паломницьких і релігійних центрів безліч і вони розкидані по всій території штату, наприклад, такі як: Шрірангам, Трижечі, Рмешварм та інші. Любителям шовкових виробів, обов'язково треба з'їздити в місто відоме у всьому світі своїми шовковими Сарі-Канчіпурами, так зване «місто шовку» [30, с .92].

Ченнай - мегаполіс, з усіма витікаючими звідси труднощами, наприклад – пробки. У зв'язку з чим, найзручніший спосіб пересування – метро. Відпочиваючи на пляжі, треба пам'ятати, що прохолода прибережного вітру може бути оманлива. Іноді в морі можуть зустрітися водорості, що жалять, і отруйні медузи, а дно може бути покрито черепашками. У таких місцях варто купити взуття для плавання. Але всі ці невеликі труднощі не зможуть затьмарити загальне враження від цього міста.

2.7 Південно-Східний (м. Хайдарабад, Пурі)

Хайдарабад - це столиця штату Андхра-Прадеш, агломерація з мільйонним населенням, столиця існуючого колись хайдарабадського султанату, а також центр комп'ютерної індустрії Індії. Це місце, де історія і сучасність химерно переплелися – з пам'ятниками мусульманської історії сусідять ділові квартали і сучасні університети. Хайдарабад знаходиться на території штату Андхра-Прадеш на південному сході Індії, на березі річки Муса, що протікає по Деканському плоскогір'ю. Звідси до столиці Індії Делі 1671 км. Місто розташоване на висоті 536 метрів над рівнем моря.

Умовно місто можна розділити на три частини – старе місто, нове місто під назвою Секундарабад і форт Голконда.

У 22 км від міста розташований Міжнародний аеропорт імені Раджива Ганді. Звідси до міста можна дістатися на автобусах або таксі. У районі Міяпур розташовується найбільший автобусний термінал в Азії Інтер Сіті Бас Термінал, а в центрі міста - автовокзал імені Махатми Ганді [34, с .4].

Також можна скористатися залізницею - в місті три залізничні станції. Найбільша з них - залізничний вузол Секундарабад, розташований в однойменному районі. Є ще станція Нампалли. Найголовніша визначна пам'ятка міста і його символ - це мечеть Чар-Мінар, побудована за наказом Мухаммед кулі Кутуб Шаха в знак його подяки Аллаху за припинення епідемії чуми. Вона розташована на південному березі річки Мусі. Основа мечеті виконана з граніту і вапняного розчину. Будівля спирається на чотири великі арки, звернені до чотирьох сторін світу. Кожна арка 11 метрів завширшки і 20 метрів у висоту. Над арками розташовуються два поверхи будівлі. По чотирьох кутах Чар-Мінара розташовуються 22-метрові мінарети. У мінаретах по 4 поверхи, кожен з яких нагадує надіте кільце. Поверхи мінаретів пов'язані між собою гвинтовими сходами, що ведуть на балкони, з яких відкривається чудовий вид на старе місто. Верхній рівень споруди використовувався як медресе і мечеть, яка є однією з найстаріших в місті.

Музей Саларджунга - це третій за величиною музей Індії, в якому виставлена чудова колекція стародавніх книг, манускриптів, живопису з Азії та Близького Сходу, а також колекція предметів мистецтва, що колись належала Саларджунгу III. У цій колекції багато цікавих предметів, наприклад, меч імператора Аурангзеба, кинджали могольського імператора Джахангіра і його дружини Нур Джахан. Крім цього музею, можна відвідати Державний музей і Археологічний музей штату Андхра-Прадеш [37, с .40].

Бадшахі Ашуркхана, що означає Зал скорботи, - це будівля, побудована за наказом першого султана Хайдаррабада в 1594 році недалеко від моста Найапул, в пам'ять про мучеництво імама Хусейна. Це класичний приклад

індоіранської архітектури. Стіни будівлі прикрашені мозаїкою і емалевою плиткою в перському стилі.

Будівництво найбільшої мечеті Мекка Масджид було розпочато в 1617 році, а закінчилося в 1693 році вже при аурангзебе. Арки і колони мечеті зроблені з цілісних шматків чорного граніту. Над будівництвом мечеті працювали 8000 майстрів, прикрашаючи її стіни витіюватим різьбленням. Арочна галерея з південного боку мечеті є усипальницею для всіх низамів міста, починаючи з 1803 року.

Гробниця султанів Кутб Шахов є одним з найстаріших історичних пам'яток міста. Це комплекс гробниць, побудованих в перському, індійському та афганському стилях з сірого граніту з орнаментом з алебастру. Тут поховані всі представники династії Кутб шахів, за винятком, Абдул Хасан Тана Шаха, який помер у полоні.

Палац Фалакнума знаходиться в 20 км від аеропорту. Він був побудований в 1872 році і був резиденцією одного багатого місцевого князя. Махбуб Алі-Хан купив цей палац для того, щоб використовувати його, як будинок для гостей. У ньому зупинялися король Англії Георг V і останній російський імператор Микола II [43].

Палацовий комплекс Чаумахалла складається з 4 палаців, будувався з 1857 по 1869 роки. Цей комплекс був офіційною резиденцією нізамів Хайдарабаду, в якій проходили всі урочисті церемонії. Тут нізами вступали на престол і приймали віце-короля Індії і британського генерал-губернатора. Зоологічний парк Неру є місцем проживання більше 3 тисяч тварин, які там живуть у величезних вольєрах, в умовах, максимально наближених до дикої природи. На території парку розташовується музей природної історії.

Штучне озеро Хусейн Сагар з'єднує Хайдарабад і Секундарабад. У центрі встановлена 16-метрова статуя Будди з білого граніту.

Голконда - колишня столиця хайдарабадського князівства, що нині лежить в руїнах. Форт Голконда був побудований в XIII столітті, на високому пагорбі, оточеному ровами. Подекуди на зовнішніх стінах форту

збереглися бастіони з гарматами. В середині форту знаходяться храми і мечеті.

Кіностудія Рамоджі - це величезний павільйон для кінозйомок, розташований на території в 800 га. Тут щороку знімають сотні фільмів. На території є річки і озера, а відкриті простори зображують практично всі існуючі пейзажі. Туристи можуть сходити на екскурсію по студіях і павільйонах Рамоджі.

Лад Базар - це місце, де знаходяться численні торгові ряди, а також майстерні, що виготовляють ювелірні прикраси. Тут багато крамничок, в яких можна придбати антикваріат, прянощі, трави, дорогі тканини, посуд з карбуванням і багато іншого. У місті не бракує готелів - від найдорожчих п'ятизіркових, до дешевих мотелів. Кращими готелями вважаються Taj Krishna, Fortune Select Manohar Hyderabad і Hyderabad Marriott Hotel & Convention Centre. Перші два - п'ятизіркові. З недорогих місць проживання можна порекомендувати Falcons Nest Service Apartments, Hotel Mandakini Jaya International і Ellaa Hotels [43].

У порівнянні з іншими стародавніми містами Індії Хайдарабад порівняно молоде - всього якихось 400 років. У ньому немає буддистських пам'ятників, яких так багато в інших містах країни. Це практично мусульманський центр в індуїстській країні, де все відрізняється від того, що туристи звикли бачити в індійських містах.

Пурі - це місто, розташоване в східній частині Індії, на березі Бенгальської затоки. Найбільшу популярність має як місто паломництва і туризму. Приваблює три категорії мандрівників: індійські курортники, паломники та іноземні туристи.

Пурі - індійське місто штату Орісса. Знаходиться в східній частині країни, приблизно в шістдесяти кілометрах від столиці штату Бхубанешвара. Розташований Пурі на березі Бенгальської затоки. Відноситься до прибережного району Орісси. Ці райони відрізняються високою родючістю земель завдяки своєму географічному положенню.

Як курорт Пурі набрав свою популярність в першу чергу через пляжу, довжина якого становить понад 30 кілометрів. Пурі - це морський курорт в Індії. Це місто досить древнє, але, на жаль, в ньому мало чого збереглося за століття. Згадки про Пурі знайдені в літописах до VII століття, там воно проходить як одне з поселень на стародавньому торговому маршруті між Півднем і північчю Бенгальської затоки. Територія сучасного Пурі, його ліси і пляжі, належали древнім племенам, які відомі ще з доарійських часів. Звичайно, головною визначною пам'яткою і об'єктом паломництва Пурі є храм Джаганнатха. Будівля храму побудована в XII столітті і майже відразу стала об'єктом поклоніння мільйонів людей, так як за переказами вона стоїть на місці, де був кремований Крішна. Довгий час в храм пускали тільки індусів. Хоча і формально храм сповідував принцип "каста не перешкода", але інші відвідувачі могли дивитися на богослужіння тільки з даху бібліотеки, яка знаходиться навпроти воріт в Джаганнатха. Сьогодні можна відвідати цей дах, туди проводить служитель бібліотеки.

З даху бібліотеки туристи побачать деул, висота якого більше 65 метрів. Після виявлення археологи зняли верхній шар штукатурки і під нею виявили незвичайне різьблення. Сусідні зали храму прикрашені красивими пірамідальними дахами, які у великій кількості створюють ілюзію гірських вершин. Основні зали Джаганнатха протягом дня завжди заповнені людьми, які прийшли на богослужіння. А пізно ввечері тут звучить релігійна музика. Колись ночами тут проходили вистави за участю танцівниць і трансвеститів, але тепер їх замінили просто духовною музикою.

На території навколо храму розташовано безліч вівтарів, які виконують роль допоміжних. Вони також користуються популярністю і завжди оточені паломниками. Недалеко від території храму знаходяться кухні, їжа, приготована тут, благословляється Самим Богом Джаганнатхом.

Незвичайну атмосферу храму можна відчутти, просто постоявши біля головних воріт. Тут збираються групами ятрі, які спеціально прибувають сюди на автобусах або приходять босоніж. Недалеко від воріт стоїть колона,

підстава якої забризкана червоною фарбою, яка символізує кров. На її вершині знаходиться фігура Аруни. Аруна - це керуючий божественною колісницею.

Крім храму Джаганнатха в Пурі є Музей сонячних ремесел. Вхід туди безкоштовний, але екскурсія дуже цікава. У музеї зібрані зображення божества і його родичів. При музеї є невелика майстерня, в якій виготовляють нехитрі сувеніри.

Пляж Пурі є не меншою пам'яткою, ніж Храм. Прекрасний білопіщаний пляж, довжиною близько 30 кілометрів простягнувся вздовж усього міста [46, с .22].

Західна частина пляжу належить внутрішньому туристичному бізнесу Індії. У цій стороні він помітно чистіший. Сюди приємно приходити для прогулянок, ввечері тут буває дуже жваво, коли починає працювати ринок. У прибережних водах дрейфують на плоскодонках рибалки, які у вільний від лову риби час патрулюють пляж в якості рятувальників. Адже щороку прибережні хвилі забирають кілька життів, і заходити у воду варто дуже і дуже обережно.

В кінці пляжу знаходиться Рибальське село, в якому живуть і працюють безліч людей. З ранку рибалки йдуть за уловом, а коли повертаються, жінки зустрічають їх на березі, забирають улов і несуть його на рибний сільський ринок. У цьому місці дуже красиві світанки. У променях сонця, що сходить в море висувається флотилія з маленьких човників з трикутними вітрилами. Для любителів екзотики і старовини недалеко розташовані традиційні брахманські села. Варто тільки трохи пройти вглиб берега повз рисових полів і кокосових пальм, і туристи потрапляють в села Бірапратапур і Ганганараянпур. Тут тече життя, не призначене для очей туристів, але тим більше цікаве для них. Будиночки тут глиняні і дерев'яні, криті соломою. Деякі з них розфарбовані веселими малюнками і візерунками. В селах є маленькі храми. Перед ними стоять кам'яні великі рами, призначені для підвішування зображення божества під час свят, адже всі жителі не

можуть вміститися в стіни храму. Якщо пощастить, то можна знайти житло астролога, який передбачить майбутнє.

Вулиці, прилеглі до Храму Джаганнатха, живуть своїм життям. Діяльність тут, правда, більше комерційна, ніж релігійна. Уздовж головної вулиці Пурі розкинувся ринок. У південній частині міста, на Кремаційній вулиці туристів вражає велика кількість запахів, спецій, солодоців, пахоців. Тут можна купити чай, приправи, лікувальні трави, солодоці. Але крім торгових кіосків тут також сидить багато жебраків, які живуть за рахунок подаяння від паломників.

Пройшовши Кремаційну вулицю туристи спускаються до головного променаду, який веде до кремаційного майданчику. Тут не дуже люблять цікавих туристів з фото і відеокамерами.

Пурі все таки більше цікавий в якості ознайомчої подорожі з паломницькою Індією. Відпочинок тут не дуже цікавий, так як район розташований не дуже зручно щодо всіх основних центрів Індії. Бруднуватий і галасливий Пурі приваблює швидше індійських курортників і паломників. Також тут можна зустріти молодь, яку приваблює відсутність заборони на продаж наркотиків.

2.8 Центрально-Північний (м. Агра)

Місто Агра - найбільше місто Індії з численними красивими історичними пам'ятками. Місто є унікальною перлиною Індії. За часів Моголів Агра була столицею Індії, її велич не потьмяніла і до теперішнього часу. Столиця Індії Делі, місто Джайпур в Раджастхані і місто Агра утворюють «Золотий трикутник» - найпопулярніший туристичний маршрут Індії. І Агра - це вершина цього трикутника. Значну частку економіки Агри становить туризм.

Місто розташоване на півночі Індії, в штаті Уттар-Прадеш. Він знаходиться на березі річки – Ямуна (Джамна), притоці річки Гангу. Річка

розділяє місто навпіл. Населення міста становить 1 334 900 жителів. Поруч з Агрою розташоване одне з найцікавіших місць в Індії – покинуте місто Фатехпур-Сікрі. Його ще називають "мертвим містом". Також поруч з містом Агра, в 150 кілометрах, знаходиться знамените місто Джайпур, який популярний знаменитим Амбер Форт (бурштиновим фортом), палацом вітрів, палацом махараджів і багатьом іншим. Безсумнівно, найголовнішою визначною пам'яткою міста є мавзолей Тадж-Махал, який приваблює безліч туристів з усіх куточків планети. Мавзолей Тадж-Махал - це велич історії, він є одним з семи Чудес світу. Тадж-Махал - це відома споруда могольської імперії, побудована з білого мармуру, і розташована на березі річки Джамна.

Шах Джахан побудував мавзолей для своєї найулюбленішої дружини Мумтаз Махал, яка померла при пологах. Сумуючи про її втрату, він 22 роки споруджував пам'ятник своїй любові і скорботи (1632-1650). Будівлю споруджували 20 тисяч кращих майстрів і ремісників. В середині мавзолею знаходяться дві гробниці: шаха і його коханої дружини. У комплекс мавзолею входить високий вхід, передній двір, могольський сад з безліччю фонтанів і басейном. Стіни Тадж-Махала викладені з напівпрозорого мармуру. При будівництві були використані агат, малахіт, бірюза та ін. Дивовижна особливість мармуру - при яскравому денному світлі він білого кольору, на зорі рожевого кольору, а вночі, при місячному світлі сріблястого відтінку. Тому звичайно швидкоплинного відвідування мавзолею не вистачає на те, щоб розглянути всю його пишність. У самому центрі міста Агра, в декількох кілометрах від Тадж – Махала, розташована фортеця - Палац Акбарабад (її ще називають червоним фортом), яку почав будувати свого часу шах Акбар. Фортеця обнесена стіною з червоного пісковика, її висота понад 20 метрів, а довжина по периметру 2,4 км. Зовні розташований рів глибиною 10 метрів і шириною 9 метрів, який оточує зовнішні стіни. Із зовнішнього боку вона виглядає не дуже привабливо, але зате зсередини вона вражає своєю пишністю. У середині форту розташовується красива мечеть

перлів, палац Джахангіра, дзеркальний палац Шиш Махал та інші споруди. Форт є однією з найважливіших фортець Індії.

Вражає своєю пишністю розташований в місті Агра мавзолей Ітмад уд Даула, він був побудований імператрицею Нур Джахан для свого батька Джахангіра. Мавзолей розташований у величезному саду, в якому безліч пішохідних доріжок. Ітмад уд Даула звичайно невелика споруда в порівнянні з іншими гробницями, але дуже красива. Стіни побудовані з білого мармуру, прикрашеного напівдорогоцінним камінням. Крізь візерунки в мармурі світло проникає всередину приміщення. Крім основної будівлі в комплекс входять численні сади і господарські будівлі [38].

Ще одна визначна пам'ятка міста - Перлова мечеть, побудована Шах-Джаханом. Куполи мечеті сяють і нагадують перли, звідси і назва. Історично вважається, що мечеть була побудована Шах-Джаханом для членів королівського суду.

Туристи, які приїжджають подивитися місто Агра, також завжди намагаються відвідати Мармуровий палац Шах – Джахана, мечеть Драмма. Багато хто просто бродить вулицями міста і оглядають місцеві визначні пам'ятки.

Акбар, імператор Моголів побудував Фатехпур Сікрі - одне з найцікавіших місць Індії. Місто занедбане, його ще називають «Мертве місто». Розташоване місто в 40 кілометрах від Агри. Імператор заснував його на честь довгоочікуваного народження сина. Протягом приблизно 12 років після побудови місто було столицею імперії моголів. У Фатехпур Сікрі були побудовані мечеті, палаци, різні будинки, але через брак води з часом місто жителі покинули. В даний час місто залишилося в незмінному вигляді. У 150 кілометрах від міста Агра розташовується місто Джайпур, який популярний знаменитим Амбер Фортом (рожевим фортом), палацом вітрів і багатьом іншим. Джайпур називається "рожевим містом", назва дана через незвичайний камінь рожевого кольору, який використовувався при будівництві міста.

Відомий шедевр архітектури моголів - гробниця Акбара Великого, розташована в 8 кілометрах від центру міста Агра. Акбар сам почав будівництво гробниці приблизно в 1600 році. Вхід у споруду чудово прикрашений мармуровою мозаїкою, і веде до усипальниці з різьбленими панелями на рівні п'ятого поверху. Після смерті батька син Акбара Джахангір завершив будівництво гробниці в 1613 році.

Місто Агра - досить великий залізничний вузол, який охоплює досить багато міст Індії. Місто Агра в ці дні є центром хімічної та важкої промисловості в Індії. Пам'ятки міста вражають своєю пишністю і красою. Один тільки мавзолей Тадж-Махал приваблює безліч туристів з усіх куточків планети. Але не поступається своєю величчю і фортеця – Палац Акбарабад (Червоний форт). В даний час визнаний об'єктом Всесвітньої Спадщини Юнеско Мавзолей Тадж-Махал і міський форт.

Для огляду всієї півночі Індії місто Агра підходить за своїм розташуванням найкраще, так як вона з'єднана швидкісними залізницями з містами Нью-Делі і Делі.

2.9 Східний (м. Калькутта)

Курортне місто Калькутта є одним з найбільш відомих міст дельти річки Гангу. Відпочинок в Калькутті - це можливість побачити незвичайну природу даного краю і різноманітність пам'яток архітектури. Калькутта (її офіційна назва, що діє на території Індії - Колката) - це курортне місто на сході Індії, розташоване в дельті річки Ганга, на висоті близько 9 м над рівнем моря. Воно вважається столицею штату Західна Бенгалія, а також другим за площею з міст Індії після легендарного Мумбаї.

Основна частина Калькутті знаходиться на східному узбережжі річки Хуглі, в її болотистих частинах. Саме тому знадобилися багато десятиліть, щоб більш-менш адаптувати дані нестабільні території для нормального життя. Однією з найкрасивіших і мальовничих пам'яток Калькутті

вважається меморіал Вікторії. Це меморіал легендарної британської королеви Вікторії, що носила титул імператриці Індії. У наш час він використовується виключно як музей, будучи найціннішою туристичною пам'яткою Калькутти.

План цього меморіалу був розроблений свого часу сером Вільямом Емерсоном. Дана споруда зовні нагадує будівлю ратуші Белфаста. Спочатку, архітектура повинна була бути витримана в стилі ренесансу Італії, проте архітектор додав в композицію деякі яскраві східні елементи. Зводився меморіал багато років - з 1906 року по 1921 рік. Навколо яскраво-білосніжного будинку розбито безліч мальовничих садів. А сам меморіал увінчаний "Ангелом Вікторією", бронзовою статуєю.

Ще однією проанглійською пам'яткою міста є Форт-Вільям. Це класична Британська фортеця, що свого часу дала початок споруді Калькутти. Неподалік від форту знаходиться найбільший міський парк - Майдан. Саме з початком зведення укріплень на річці Хуглі і починається багата історія Калькутти. Стародавній Форт-Вільям був створений в 1701-1706 роках в якості початкового Оплоту панування в Індії могутньої Британії і названий на честь великого короля Вільгельма III [40].

Складно уявити в східній країні істинно католицьку будівлю. Тим не менш, кафедральний Собор Святого Павла, розташований на острові атракціонів Калькутти, говорить про зворотне. Цей Собор є частиною Англіканської спільноти і підпорядковується Церкві Північної Індії. Будівля будувалася з 1839 року, закінчилися будівельні роботи тільки в 1847 році. Собор уособлює собою неоготичний стиль, увібравши елементи оформлення кращих англіканських соборів Англії.

Адміністративним центром Калькутти вважається ББД Багх або площа Далхоузі. На цій площі зведено будівлю письменників, а також головний поштамт, зведений на місці відомої "чорної діри Калькутти". Саме в цьому місці, вночі 1756 року було спущено в підземеллі 140 британців, які в муках померли від задухи.

Багато туристичних компаній Калькутти організовують екскурсійні поїздки в легендарний Храм Калі. Згідно з легендою, в той момент, коли померла дружина Шиви, один її палець впав на те місце, на якому зараз і розташований цей храм. Завдяки цій події він вважається постійним місцем для паломництва справжніх індуїстів. Щоранку, щоб розжалобити криваву і злісну богиню, в храмі приносять в жертву козла.

Ще одним популярним екскурсійним місцем вважається надзвичайний Індійський Музей, один з найбільш великих і історично-багатих музеїв країни. Любителі живої природи приходять в захват від мальовничого Ботанічного саду Калькутти. Справжньою родзинкою цього саду вважається дерево - баньян, якому більше 200 років. Крона цього дерева вважається другою за величиною в світі, після баньяна, який виростає в Андхра Прадеш.

Іноземні туристи обов'язково відвідують міст Ховрах, відомий у всьому світі, як саме багатолюдне місто на планеті.

Не можна побувати в Калькутті, не відвідавши площу Мейден. Вона являє собою великий відкритий простір, де жителі міста регулярно відпочивають, грають у футбол або крикет, тут проходить більшість політичних зборів і масових занять йогою. [49]

Подорожуючи по індійському місту Калькутта, можна зануритися в надзвичайну атмосферу, де старовинна східна культура неймовірним чином переплітається з цнотливою і суворою вікторіанською епохою.

2.10 Сиккім

Індійський штат Сіккім тибетською в перекладі означає «Земля щастя». Стародавнє гімалайське Королівство - дивовижне, непередбачуване, казкове самотнє місце, чарівне своєю унікальною культурою і природними ландшафтами, де можна насолодитися первозданною картиною досконалості.

Головне, що потрібно знати, перш ніж відвідати Сіккім це те, що туристам потрібен дозвіл на в'їзд, який можна отримати в імміграційній службі будь-якого великого аеропорту Індії. А щоб побувати в районі найбільшої гори Сіккіма – Канченджангі, необхідно звернутися в спеціальні агентства, які мають ліцензію проводити такого роду походи в цьому районі. Штат Сіккім знаходиться на північному сході країни в передгір'ях і на схилах Гімалаїв, що не має виходів до моря і офіційно віднесений до одного з регіонів Індії. Тут знаходиться третя за висотою вершина світу Канченджангу (8585 м над рівнем моря). Велика частина місцевості покрита лісами, а достаток кліматичних поясів призвів до різноманітності рослин, багатства флори і фауни. Сіккім має кордони з Бутаном, Індією і Непалом. Через гірську місцевість, аеропорту немає, найближчий знаходиться в штаті Західна Бенгалія в 124 км від Гангтока [38].

Сіккім (Sikkim) розділений на чотири округи, кожен з яких має свій центр: Східний – Гангток (Gangtok), Північний – Манган (Mangan), Західний – Гялшинг (Gyalshing) і Південний – Намчі (Namchi). І все ж центром штату є Гангток - мальовниче місто, що підноситься над долиною річки Раніпул.

Невід'ємною і головною частиною Сіккіма є буддистські монастирі і храми, які найчастіше будують на вершині гори (в місці, де є сила). Деякі храми розташовані в печері, називаються так-пху, за розповідями в них медитував легендарний Гуру Рінпоче. Особливо важливими вважаються Кадо-санг-пху, Лхари-ньїнг-пху, Дечен-пху, Пе-пху. Є монастирські комплекси, в які входять храми і релігійні школи, так звані Гомпи, в перекладі «відокремлене місце». Таких гомп в штаті налічується кілька десятків. І маленькі храми в населених пунктах, які не входять до складу монастирів, їх називають Мані Лакханг.

Практично всі монастирі розташовані у важкодоступних районах, так як теорія буддизму говорить, що саме ізоляція від зовнішнього світу допомагає медитувати. Монастирі складаються з храму (лакханг – будинок

Божий), двору і кола будівель, призначені для проживання ченців та інших господарських цілей.

Монастир Румтек. Резиденція Кармапи, побудована в 1730 році, в середині 20 ст. відновлена після пожежі. Тут знаходиться найголовніший монастир традиції Нінгма - Пемаяндзе і один з найстаріших монастирів Дубді Гомпа.

Пемаяндзе заснований в 17 ст. Монастир знаходиться на горі Білий Камінь, яка омивається відразу двома річками. Біля комплексу можна побачити руїни палацу Махараджі, а в одному переході від Пемаяндзе лежить Стара обитель Ташидінг [39].

Дубди. Заснований на священній горі біля озера, там жив Падма Самбхава і досі зберігається освітлений ним камінь.

Гумський монастир. Побудований в кінці 19 ст. на кордоні Індії з Непалом, монгольським вченим. За легендою він прийшов сюди і приніс звістку і швидко пришестья Владики Майтреїї. Тут споруджено велике зображення прийдешнього спасителя.

Найстарішими монастирями, крім Дубді, є Санга Челлінг, Далінг і Роблінг.

Санга Челлінг. Острів ізотеричного вчення, вважається одним з найбільш містичних місць у світі. Маленький монастир, що стоїть на пагорбі, присвячений Гуру Рінпоче.

Далінг. Розташований в бамбуковому гаю, біля вівтаря дбайливо зберігається ящик з реліквіями. Навпроти Далінга знаходиться Роблінг.

Цук Ла Канг. Королівський палац, який так само вважають буддистським храмом Сіккіма. Біля стін храму можна побачити знаменитий танець чорної корони, що символізує перемогу добра над злом.

У Гангтоку ще можна подивитися музей Інституту тибетології, в якому займаються вивченням розвитку традицій і мови Тибету. Був побудований в традиційному стилі в 1958 році. У ньому розташовується чудова бібліотека,

де зібрані найдавніші рукописи, рідкісні книги, тибетський живопис (тангка) і предмети культу.

Крім монастирів, з багатою історією, в Сіккімі є й інші визначні пам'ятки: природні заповідники, національні парки, гарячі джерела, водоспади. Природа цього штату настільки різноманітна, що торкнеться будь-кого своєю красою. Гірські види на висоті 4000 метрів, тропічні лісові долини, хвойні ліси передгір'я, зарості високогір'їв, скелясті морени вершин і льодовики - вражають своєю красою.

Озеро Аритар. Знаходиться в декількох годинах їзди від Гангтока, чарує своєю тишею, найкраще сюди приїхати на пару днів, пожити в справжній хатині, покататися на човні, подивитися монастирі Манкхім і Лінгсай і місцеві водоспади, розташовані уздовж національного шосе.

Парковий комплекс Van Jhakri Falls. Всього в 4 км від Гангтока на двох гектарах землі розташувався чудовий парк з найвищою енергетикою. Піші прогулянки по спеціальних стежках відкривають прекрасні види природних і рукотворних елементів парку.

Комплекс гарячих джерел Раланг, Боранг і Юмтанг. Бальнеологічні курорти користуються своєю популярністю, як серед жителів, так і серед туристів. Цікаве природне явище з температурою близько +50 градусів, відрізняються високим вмістом сірки, які застосовуються в терапевтичних цілях.

Вартий уваги і гімалайський зоологічний зоопарк і чудовий парк орхідей, і високогірне озеро Тсомго (вважається священним і в залежності від пори року змінює вигляд), і Ямтханг (Долина квітів), це рай для справжніх цінителів прекрасного. Комплекс статуй на пагорбах Самдруптсе і Солопонхок – на першому пагорбі стоїть велична статуя гуру Падмасамбхава, а на другому пагорбі поки ще зводиться статуя Бога Шиви. Крім відвідування різних релігійних святинь і природних красот Сіккіма, дуже популярним є восьмиденний трекінг (гірський похід) з Юксама до підніжжя великої гори Канченджангі. Гряда гімалайського передгір'я

складається з п'яти вершин, в тому числі зі священної для буддистів гори Канченджангу (третя за висотою вершина в світі). Канченджанга «п'ять скарбів великих снігів», вважається, що Гуру Рінпоче (засновник і покровитель Сіккіма) сховав в горі п'ять потаємних знаків: сіль, дорогоцінний орнамент, золото, зміїна отрута і ритуальний одяг. Гора складається з головної і Південної вершини - Канченджанга, середньої і Західної - Ялунг-Канг і пік Кангбачен. Існує кілька легенд, в одній з них говориться, що на цьому піку живе Будда, інша ж говорить, що Канченджанга – це гора-жінка, яка карає смертю всіх жінок, які намагалися піднятися на її вершину. Чудова гора з п'ятьма схилами вабить своєю красою з будь-якої точки штату.

Так само в Сіккімі можна помандрувати на гірських велосипедах, влаштувати сафарі на яках, рафтинг або каякінг (це подорож по річках, озерах в невеликому одно-двох місцевому судні). Сіккім - маленький буддистський світ, країна загадок, де царює таємниця і сила. Сюди приїжджають за скарбами знань, мудрості і просвітління, а також, щоб просто насолодитися приголомшливими храмами, культурою і красою навколишнього світу.

РОЗДІЛ 3. ІНДІЯ СЬОГОДНІ

3.1 Індія в сучасній світовій економіці

Сучасна Індія - країна з економікою, що найбільш динамічно розвивається. Країна проходить шлях індустріального розвитку пізніше багатьох держав, але може спертися на кваліфіковані і порівняно дешеві трудові ресурси, зростаючий науково-технічний потенціал і сектор послуг (в тому числі інформаційні технології, фінансово-банківська справа), що швидко розвивається. Індія демонструє високу стабільність і темпи розвитку. Перетворення, що проводяться в Індії з 1991 року, створили умови для прискореного розвитку економіки, зробили економічне середовище країни більш ліберальним, прозорим і сприятливим для внутрішніх і зовнішніх інвестицій [42, с .55].

У ХХІ столітті економіка Індії зростає середнім щорічним темпом в 7% з опорою на сектор послуг і порівняно розвинену промислову базу, що незвично для країни, що розвивається при високій — більше 31% — нормі накопичення у ВВП. Енергетика країни на чверть залежить від традиційної біомаси і майже на 45% — від вугілля.

У ХХІ столітті соціально-економічні показники, що характеризують рівень життя населення Індії, стійко ростуть (Таблиця 3.1). Доступ до електрики в 2016 році мали 84,5% жителів країни, що більш ніж на 25 % вище показника 2000 року. Частка населення, що використовує Інтернет, зросла з 7,5% у 2010 році до 29,5% у 2016 році. Особливо важливим є суттєве збільшення очікуваної тривалості життя: з 62,6 років у 2000 році до 68,6 років у 2016 році.

Таблиця 3.1

Основні соціально-економічні показники Індії, 2000-2016 роки

	2000	2005	2010	2011	2013	2014	2015	2016
Очікувана тривалість життя (років)	62,6	64,6	66,6	67,0	67,7	68,0	68,3	68,6
Рівень грамотності (% населення старше 15 років)	61,0	62,8	-	69,3	-	-	-	-

Рівень освіти не нижче середнього, % від населення старше 25 років	-	-	-	37,6	-	-	-	-
Доступ до електрики (%населення)	59,4	66,9	76,3	67,6	79,6	81,2	88,0	84,5
Поширення ВІЛ серед населення від 15 до 49 років(%)	0,4	0,4	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3
Витрати на охорону здоров'я(%ВВП)	4,2	3,8	3,3	3,2	3,7	3,6	3,9	-
Частка населення, що використовує Інтернет(%)	0,5	2,4	7,5	10,1	15,1	21,0	26,0	29,5

Індія поки поступається майже всім країнам БРІКС (крім ПАР) за такими показниками, як частка населення, що використовує Інтернет, доступ до електрики, індекс людського розвитку. Багато в чому це пояснюється тим, що економічне зростання і розвиток інфраструктури в країні як і раніше не встигають за зростанням населення.

Індія - найменш урбанізована країна БРІКС; всього 32% населення проживає в містах. У 2015 році базовими санітарними умовами були забезпечені 44,2% населення Індії. Забезпечення житлом зростаючого населення вимагає великих інвестицій в житловий фонд.

Серед країн БРІКС Індія має найменший рейтинг за Індексом людського розвитку – країна знаходиться на 131 місці за даними за 2015 рік (Росія – 49, Бразилія – 79, Китай – 90, ПАР - 119).

Система освіти, яка багато в чому є визначальним фактором майбутнього країни, в Індії характеризується рядом проблем. Гальмом до розвитку інклюзивної освіти була і в певному сенсі залишається зараз кастова система суспільства.

"Недоторкани" (Нижня каста в Індії) були позбавлені доступу до освіти протягом декількох поколінь. Їх нащадки і сьогодні стикаються з обмеженим доступом до послуг освіти, незважаючи на існуючу систему квот в освітніх установах для представників нижчих верств.

В Індії більше 70% населення грамотних; сукупне охоплення населення освітою (початковою, середньою і вищою) збільшується. У країні, тим не

менш, зберігається істотний розрив між рівнями грамотності та освіти у жінок і чоловіків: лише 47,5% жінок грамотні, серед чоловіків частка грамотних досягає 82%. Ситуація в сфері вищої освіти змінюється в кращу сторону, при цьому якість вищої освіти в Індії по ряду показників вважається більш високим, ніж, наприклад, в Китаї. Проблемою залишається те, що вища освіта залишається елітарною і недоступною для більшої частини населення країни.

Індія володіє ядерною зброєю. За оцінкою Стокгольмського інституту дослідження проблем світу, арсенал Індії становить 90-110 ядерних зарядів

Економіка Індії більше 40 років стійко зростає. За 2000-2017 роки ВВП країни зріс у 3,3 рази. Середньорічний темп приросту реального ВВП Індії в 2000-2017 роках склав 7,1% (рис. 3.1). Незважаючи на світову фінансово - економічну кризу, економіка країни в 2008-2009 роках росла високими темпами, сповільнившись тільки в 2008 році до 3,9%. Зниження темпів зростання ВВП Індії в 2011 році було викликано в першу чергу уповільненням темпів зростання промислового сектора. Це було обумовлено переважно скороченням виробництва капітальних товарів.

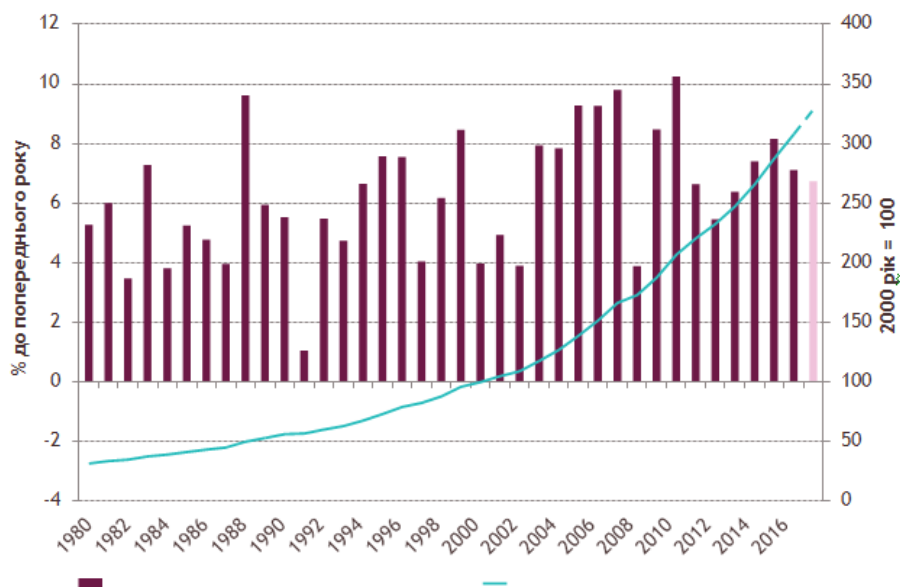

Рис. 3.1. Динаміка ВВП Індії, в % до попереднього року, 2000 рік = 100, 1980-2017 роки

У 2014-2016 роках темпи зростання економіки Індії перевищували темпи зростання ВВП Китаю. Незважаючи на деяке уповільнення темпів економічного зростання країни в 2016-2017 роках, Індія зберігає за собою лідируючі позиції за даним показником. Внесок країни у світовий ВВП в 2017 році, за попередніми оцінками МВФ, досяг 7,4% (третє місце в світі після Китаю і США).

За оцінками МВФ, економіка Індії в період до 2023 року буде рости в середньому на 8,0% щорічно, і до 2023 року на частку Індії припадатиме вже 9,4% світового ВВП. У 2018-2023 роках Індія буде зберігати за собою титул найбільш швидкозростаючої економіки. ВВП Індії в номінальному вираженні складе 4,7 трлн дол. США в 2023 році. ВВП в Індії зросте з поточних 6,5 тис. дол. до 9,6 тис. дол. у 2023 році, поступово наближаючись до рівня ПАР. Експерти МВФ пов'язують високі темпи приросту ВВП з розширенням особистого споживання, відновленням після ефектів від проведеного обміну національної валюти (currency exchange initiative), введенням єдиного податку на товари і послуги (який покликаний замінити множинні каскадні податки і спростити адміністрування), а також іншими проведеними в країні структурними реформами [13].

Інші міжнародні організації дають схожі прогнози зростання економіки Індії в найближчі роки. За оцінками Світового банку, в 2018 році темп зростання ВВП складе 7,3%, а в 2019-2020 роках зростання ВВП прискориться до 7,5%. Згідно з прогнозами ОЕСР, в 2018 році в Індії приріст ВВП в реальному вираженні складе 7,4%, в 2019 році — 7,5%. У довгостроковій перспективі ОЕСР прогнозує зростання ВВП країни до 39,2 трлн дол. США до 2060 року. Азіатський Банк розвитку прогнозує, що економіка країни в 2018 році зросте на 7,3%, а в 2019 році — на 7,6% (приріст ВВП при цьому прискориться відповідно до +6,0% і +6,3%).

Національний трирічний план зростання економіки країни, прийнятий в 2017 року, декларує, що в 2017-2019 роках щорічний темп зростання економіки перевищить 8%. Пріоритетним завданням визнано вирішення

проблеми бідності. З метою викорінення бідності уряд планує провести реформи, націлені в першу чергу на підвищення доходів в сільськогосподарському секторі, так як більша частина найбіднішої частини населення зайнята саме в приватних фермерських господарствах.

3.2 Традиційні проблеми Нової Індії

На міжнародній арені Індія зберігає прихильність принципам неприєднання і неучасті у військових союзах. Разом з тим вона підтримує конструктивні відносини практично з усіма країнами світу і прагне до розвитку регіональної інтеграції. Індія регулярно бере участь в самітах G20, ШОС і асоціації регіонального співробітництва Південної Азії, а також в якості спостерігача — в самітах G7.

Індія є членом ООН з 1947 року, а також входить до складу «Великої Четвірки» (Індія, Бразилія, Німеччина і Японія), що складається з країн, які підтримують один одного в питанні розширення складу постійних членів Ради Безпеки ООН.

Після здобуття незалежності від Великобританії Індія стала першою країною, що вступила в Співдружність Націй (1947 рік). Основна мета участі Індії в Співдружності полягає в можливості розширення співпраці з Великобританією. В останні роки взаємодія цих країн була орієнтована на боротьбу з тероризмом і військову співпрацю. Важливою частиною участі в Співдружності Націй є гарантія прав численних іммігрантів з Індії на території Великобританії і за її межами - право голосу — візова і дипломатична підтримка в посольствах і консульствах Великобританії за умови відсутності дипломатичної місії Індії в тій чи іншій країні. З бюджету Великобританії також виділяються гранти на навчання для студентів з Індії [13].

Індія брала участь у створенні міжнародної організації «Генеральна угода з тарифів і торгівлі» (ГАТТ) в 1947 році. З 1995 року вона є членом

СОТ (правонаступника ГАТТ), де користується помітним впливом. Розбіжності між Індією і розвиненими державами — членами СОТ пов'язані, в першу чергу, з питаннями експорту сільськогосподарської продукції і доступом на індійський ринок несільськогосподарських товарів з розвинених країн.

Традиційні проблеми Нової Індії:

- Невирішеність проблеми кордонів з Пакистаном і Китаєм.
- Ядерне протистояння з Пакистаном.
- Стрімке зростання населення.
- Панування патріархальних відносин на селі.
- Сепаратистські рухи (Джамму і Кашмір, Західна Бенгалія, Тамілнад, Пенджаб).
- Забезпечення стабільності економічного зростання.

Індія реалізувала самобутню модель модернізації, яка виявилася досить ефективною. З точки зору суспільно-політичного розвитку, Індія мала унікальні характеристики. Ще в колоніальні часи були закладені основи системи місцевого самоврядування. Закладено основи федералізму, партія мала розгалужену систему по країні. Все це дозволило Індії з моменту здобуття незалежності утвердитися як демократична держава. Довгий час Індійська демократія мала свої особливості: панування в політичному житті ІНК і сім'ї Ганді.

В економічній сфері Індії вдалося уникнути широкомасштабних експериментів, пов'язаних з радикальною ламкою традиційних підвалин. Індія зберегла звичайний хід життя, однак це не зупинило її просування в бік прогресу.

Розвиток країни має і свої проблеми: відносини з Пакистаном, які переросли в ядерне протистояння; стрімке зростання населення, що тягне за собою цілий ряд соціально-економічних проблем; сепаратистські та екстремістські рухи.

ВИСНОВКИ

Провівши дослідження, можемо зробити наступні висновки:

Північні штати Індії - це достаток середньовічних пам'яток архітектури, можна побачити старовинні міста, пустелі, парки з величезними тиграми і білосніжні піки Гімалаїв. На півдні Індії розташовані чудові пляжі, не погані СПА-центри, стародавні священні храми, колоніальні багатонаціональні міста. На півдні життя найбільш неквапливе і розслаблене, ніж на півночі.

Столиця штату Махараштра, туристичний центр Індії - Мумбай (колишній Бомбей), розташована на березі Аравійського моря. Мумбай - дуже багатолюдне місто. Ця надто активна і жвава столиця, володіє власною енергетикою. Тут ви знайдете кращі в країні ресторани, чудові готелі з воістину європейським рівнем сервісу. Вартість цілком відповідає рівню цих закладів.

Найменший за розмірами, але не за значенням, штат Індії – Гоа, це райське для хіпі місце. Сьогодні сюди з'їжджається молодь, яка шукає вічного свята і нових екзотичних відчуттів. Однак не варто думати, що Гоа це виключно тусовка в хорошій компанії. Португальська колонізація наклала відбиток на життя штату. Це проглядається у всьому – від різноманітності кухні до архітектурних компіляцій.

Серцем Індії є райони Мадхья і Уттар Прадеш. Саме тут йшли страшні бої за владу в країні, тут же сконцентрована найбільша частина пам'яток країни. У напрямку на схід є еротичні храми міста Каджурахо і старовинне місто Варанасі на березі Гангу.

Тамілнад - південний штат Індії, який зайняв досить протяжну смугу східного узбережжя Індійського океану. Тут набагато менше, ніж на півночі відчувається іноземний вплив.

Туристичні центри Індії притягують мандрівників з усього світу своєю таємничістю, давньою історією і релігійними традиціями, і просто відпочинком на пляжах, шопінгом і розвагами.

Делі - столиця Індії і друге за величиною місто країни (після Мумбаї), користується популярністю у туристів завдяки великій кількості пам'яток і переплетення різних культур. Делі не завжди було столицею Індії, але як місто, через яке йдуть всі дороги, завжди відіграло головну роль. Його збудували на рівнинах біля броду через річку Ямуна (Джамна), на шляху між Західною, центральною і Південно-Східною Азією. Вважається, що він був частиною легендарного міста Індрапрашта, який розташовувався в Махабхараті більше 3000 років тому, але є свідчення того, що ця територія була заселена всього 2500 років тому.

Делі неодноразово ставав метою завойовників з північного заходу. Кожен з них дуже часто руйнував роботу своїх попередників, але місто залишається чудовим зібранням пам'ятників імперської історії Індії.

Індія реалізувала самобутню модель модернізації, яка виявилася досить ефективною. З точки зору суспільно-політичного розвитку, Індія мала унікальні характеристики. Ще в колоніальні часи були закладені основи системи місцевого самоврядування. Закладено основи федералізму, партія мала розгалужену систему по країні. Все це дозволило Індії з моменту здобуття незалежності утвердитися як демократична держава. Довгий час Індійська демократія мала свої особливості: панування в політичному житті ІНК і сім'ї Ганді.

В економічній сфері Індії вдалося уникнути широкомасштабних експериментів, пов'язаних з радикальною ламкою традиційних підвалин. Індія зберегла звичайний хід життя, однак це не зупинило її просування в бік прогресу.

Розвиток країни має і свої проблеми: відносини з Пакистаном, які переросли в ядерне протистояння; стрімке зростання населення, що тягне за собою цілий ряд соціально-економічних проблем; сепаратистські та екстремістські рухи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аксенова Л. Страны мира: энциклопедия / [Л. Аксенова, Т. Галкина, Г. Гладкевич, А. Горкин, В. Стрелецкий, С. Тархов]; ред. А. Горкин. – М.: Росмэн-Пресс, 2006. – 296 с.
2. Александрова А. Ю. Международный туризм. – М.: Аспект Пресс, 2001. – 461 с
3. Александрова А. Ю. Международный туризм: учебник / А. Ю. Александрова. – М.: Аспект Пресс, 2002. – 470 с
4. Бартон Р., Кэвендиш Р. Выдающиеся архитектурные сооружения и памятники всех времен и народов.– М.,1997
5. Бэшем А. Л. Чудо, которым была Индия. - М.: Вост. лит., 2000. - 614 с.
6. Все про туризм в Индии // Режим доступа: <http://poizdka.net/indija-vse-pro-turizm-indii/>
7. Гачев Г. Образы Индии: опыт экзистенциальной культурологии / Г. Гачев. - Москва : Наука, 1993. - 390 с
8. Гладкий Ю. Н. Экономическая и социальная география зарубежных стран: учебник / Ю. Н. Гладкий, В. Д. Сухоруков. – М.: Гардарики, 2008. – 464 с.
9. Горячкина Т. В. Страны мира: современный справочник: 220 стран, включая флаги / Т. В. Горячкина, И. Р. Ярич. – М. : ПрофиКС, 2008. – 608 с.
10. Гриненко Г. В. Хрестоматия по истории мировой культуры / Г. В. Гриненко. – М.: Юрайт, 1998. – 669 с.
11. Громницька О. "Подивитися власними очима на обличчя Індії..." [Текст] / О.Громницька // Всесвіт. - 2002. - № 11-12 . - С. 91-93
12. Доклад о человеческом развитии 2016. Человеческое развитие для всех и каждого / Пер. с англ.; Программа развития ООН. – М.: Издательство «Весь Мир», 2017. – 284 с.
13. Загадочная и мудрая Индия // Режим доступа: <https://tonkosti.ru/%D0%98%D0%BD%D0%B4%D0%B8%D1%8F>

14. Зарицький О. Країна контрастів [Текст] / О.Зарицький // Всесвіт. - 2002. - № 11-12 . - С. 102-119
15. Зорина Г. И. Основы туристской деятельности / Г. И. Зорина. – Н., 2001. – 121 с.
16. Івченко А. Індія - океан людей [Текст] / А. Івченко // Географія та основи економіки в школі. - 2002. - № 3. - С. 48-53
17. Ігнат'єв П. Арійська спадщина у добу модернізації [Текст] / П. Ігнат'єв // Політика і час. - 2004. - № 6. - С. 86-96
18. Ігнат'єв П. М. Індія на шляху до лідерства в південній азії / П. М. Ігнат'єв. - Чернівці : Книги-XXI, 2006. - 504 с.
19. История и культура древней индии [Текст]: тексты / сост. А. А. Вигасин. - М. : Изд-во мгу, 1990. - 352 с.
20. Каледин В. Н. Рекреационные ресурсы Индии: национальные парки и заповедники // Вестн. Санкт-Петерб. ун-та. - Сер. 7. - 2003. - № 4. - С. 81–87
21. Каледин В. Н. Территориальная организация въездного туризма Индии: моногр. Саарбрюккен: LAP LAMBER T Academic Publ., 2012
22. Каспрук В. Індія в епоху глобалізації: індійська демократія та проєкція індійського досвіду на інші країни Сходу [Текст] / В. Каспрук // Сучасність. - 2005. - №6. - С. 96-116.
23. Косолапов А. В., Руденко Л. Л. Туристское страноведение. Европа.- Владивосток: ДВГАЭУ, 1998.- 192 с.
24. Максаковский В. П. География. Экономическая и социальная география мира: учебник для 10 кл. / В. П. Максаковский. – М. : Просвещение, 2009, 2012. – 397 с.
25. Маначинський О. Ні кроку назад, ні кроку вперед [Текст] : індія і Пакистан: протиборству - 50 років / О. Маначинський // Політика і час. - 2003. - № 1. - С. 80-86
26. Марек Я. По следам султанов и раджей [Текст] / Я. Марек ; пер. с чеш. А. В. Литвина ; послесл. Л. Б. Алаева. - Москва : Наука, 1987. - 254 с.

27. Митрохин Л. В. Индия: вступаая в век XXI [Текст] / Л. В. Митрохин. - М. : Политиздат, 1987. - 477 с.
28. Неру Д. Открытие Индии [Текст] : в 2 кн. / Д. Неру. - Москва : Политиздат, 1989 - . Кн. 1. - 1989. - 459 с.
29. Окладникова Е. А. Международный туризм. География туристских ресурсов мира: Учебное пособие.- М., СПб.: ИФК Омега-Л; Учитель и ученик, 2002.- 384 с.
30. Плоткина Н. П. География туризма. Азия. - Владивосток: ДВГАЭУ, 2001.- 192 с.
31. Республіка Індія: мовою цифр і фактів [Текст] // Всесвіт. - 2002. - № 11-12 . - С. 98-101
32. Романов А. А. Зарубежное туристское страноведение.- М.: Советский спорт, 2001.- 288с.
33. Руднева М. Г. Винний туризм в Індії // Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Практика і перспективи розвитку еногастрономічного туризму: світовий досвід для України», 24 вересня 2015 р. – К.: НУХТ, 2015 р. – с. 67-69
34. Семенець О. На нову прагматичну основу [Текст] : (Україна й Індія : погляд у XXI століття) / О.Семенець // Політика і час. - 2002. - № 1 . - С. 3-9
35. Семенець О. Є. Сучасна Індія : наука, технології, стратегічні сектори : монографія / О. Є. Семенець ; М-во освіти і науки України. - Київ : КНЕУ, 2006. - 208 с.
36. Семенов В. І. Туризм в Індії / В. І. Семенов. – К., 2004. – 154 с.
37. Тешаєва М. Велика подорож до Індії [Текст] / Тешаєва М // Міжнародний туризм . - 2005. - № 5. - С. 40 -47
38. Тури в Індію // Режим доступу: <https://businessvisit.com.ua/uk/turi/indiya/>
39. Туризм Індії // Режим доступу: <https://travel247.ru/country/asia/india/498-turizm-indii>

40. Туризм в Индии - Tourism in India // Режим доступа: https://ru.qwe.wiki/wiki/Tourism_in_India
41. Ульциферов О. Г. Индия. Карманная энциклопедия / О. Г. Ульциферов. – М.: Изд. дом «Муравей-Гайд», 1999. – 432 с.
42. Хорошев О. А. Страны мира. Справочник-путеводитель. – Ростов-на-Дону, 2004. – 256 с.
43. 16 лучших туристических направлений в Индии // Режим доступа: <https://ru.hdwalls.org/top-tourist-places-in-india-1539731>
44. Black grape holidays. Nashik Wine Tour [On-line resource]. – Access regime: <http://www.blackgrapeholidays.com/nashik>
45. Indian Wine [On-line resource]. – Access regime: <http://www.winesearcher.com/regions-india>
46. Kumar S. C. The Tourism Industry in India: Economic Significance and Emerging Issues // Kartik C . Roy, Clement A . Tisdell. Tourism in India and India's Economic Development. N. Y .: Nova Science Publ., 1998. - P. 21–46
47. Ranga M. Tourism Potential in India. - Delhi: Abhijeet Publications, 2003. - 240 p.
48. Rawlinson H.G. Intercourse between India and the Western World – From The Earliest Time To The Fall Of Rome. Delhi: Hesperides Press, 2006
49. Sachau E. Alberuni's India. New Delhi: Rupa & Co., 2002. - 820 p.
50. Singh A. Tourism in Ancient India. Serials Publications. Delhi, 2005. - 181 p
51. The wine society of India – discover the word of wine [On-line resource]. – Access regime: <http://wsi.indiatimes.com/>
52. Wine tour India [On-line resource]. – Access regime: <http://www.winetourindia.com/>